диктен кеңири жолуккан туура үлгү берилди. Анткени сөздү катчы буруп жазуусу да толук ыктымал.

[2] *жанчышыб.* Сөздүн үңгусун «чанч» — сай — деген сөз түзөт. Бул сөздү манасчы көбүнчө «чанчышып» түрүндө айтчу эле. Катчы өзү да жогоруда «чанчышып» түрүндө жазып берген (к. 8233-сап ыр). Азыр эмне себептен «жанчышып» түрүндө жазылып калганы белгисиз. Кыясы манасчы өзү ушул түрдө айтпай эле катчыдан кеткен жаңылыштык өндөнөт. Ошон үчүн текстке «чанчышып» түрүндө берилди.

8301—8350

[1] *сөйлаген.*
[2] *гела.*

8351—8400

[1] *делакдеб.*
[2] *бешеү.*
[3] *минеү.* Жазылышта катчыдан ката да кетпей, сөз бурмаланып да берилбей, манасчы өзү эле ушул түрдө айткан дешке болот. Бул түрдөгү сөз кайсыл элдин өкүлү жөнүндө бара жатса ошол элдин айрым сөздөрүн пайдаланып айтууга аракет кылуу Сагымбайдагы мүнөздүү белгилерден.
[4] *самнахрман.*
[5] *наковөрү.*
[6] *шуңгар.* Оозеки сүйлөөдө «шумкар», «шуңкар» түрлөрүндө айтыла берет. Туурасы жана көбүрөөк жолукканы «шумкар».

8451—8500

[1] *гийнини.* Катчынын жазуу ыгын эске алганда жазылышты «кийнини» — деп окууга болот. Бирок андай маңыз контексттин талабына жооп бербейт. Талап кылынган сөз — «киймини». Кыясы катчыдан ката кеткен.

8501—8550

[1] *уул.* Катчы ката кетирип, сөздүн аяккы тамгасын жазбай калган, туурасы — «уулу».
[2] *дууа.*
[3] *экеөлөб.*

8551—8600

[1] *допшунго.* Бул адам аты буга чейин бир нече жолу «Топшун» түрүндө жазылды эле. Манасчы кайсыл түрдө айтканы белгисиз. Текстте көбүрөөк жолуккан биринчи үлгү берилди.
[2] *токтобасдан.*
[3] *тушундан.* Катчынын катасы, туурасы — «тушунан».

8601—8650

[1] *алач.* Манасчы өзү ушул түрдө айтышы да мүмкүн. Анткени сөз казактар жөнүндө бара жатат.
[2] *тапка* ушундай. Жазууда катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча туурасы — «тап кушундай».

8651—8700

[1] *уушу.* Жазылуудан маани чыкпайт. Кыясы катчыдан ката кеткен өндөнөт. Контекст боюнча талап кылынган сөз — «ушу».
[2] *тумендеген.* Оозеки сүйлөөдө «түмендеген» делип айтыла берет.

8701—8750

[1] *обанын.*
[2] *аяк.* Катчыдан ката кеткен, талап кылынган сөз «аякка».
[3] *үйдеги.* Ушул түрдө да айтыла берет.
[4] *жүдеген.* Ушул түрдө да айтыла берет.

8751—8800

[1] *буласагун.* Бул топоним буга чейин көп жолдору дайыма бир түрдө «булагасын» түрүндө жазылып келди эле. Азыр «буласагун» — делип жазылыптыр. Мындай өзгөртүү кимге таандык экенин так айтуу кыйын. Манасчы Сагымбай адатта белгилүү топонимдердин так өзүн атабай, ошого жакын, бирок өзгөртүлгөн түрүн айтчу эле. Ошону эске ала жана мурдагы аталыш менен азыркынын айырмасы болуусу окурмандарды чаташтырып, топонимди эки башка шаар катары кабылдоого алып барарын эске тута аталышты бир түрдө — мурдагы үлгүсүндө берүүнү туура деп таптык. Мындай чечимге келүүдө балким катчы Баласагун шаары жөнүндө кабары бар адам болуп, манасчынын айтуусун жаңылыштык катары кабылдап, аны оңдоп коюу аракети менен укканынын өзүн эмес, аны ушул түрдө оңдоп жазуусу мүмкүн деген ой да түртку берди.
[2] *шхырыны*
[3] *кууат.*
[4] *үбелиб.*

8801—8850

[1] *кан.* Катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — «канча».
[2] *чанбыл.* Кыясы катчыдан ката кеткен өндөнөт. Адатта ал «н» тамгасын «м» аркылуу жазчу эле, бул жерде тескерисинче болуп калыптыр. Талап кылынган сөз — «чамбыл».

8851—8900

[1] *жуушуб.* Жазылыштын мааниси контексттин талабына жооп бербейт. Керектүү сөз — «жонушуп». Кыясы катчыдан ката кеткен.

[2] *жоорнуна.* Сөздүн мааниси контексттин талабына жооп бербейт, жоорун — далы, сырт жак, арка дегенди туюнтат. Талап кылынган сөз — «соорусуна». Кыясы катчыдан ката кеткен. Сөздү катчы мурда жазылган сөздүн ордуна жазган. Мурдагы сөз изи билинбей такыр өчүрүлгөндүктөн эмне бар экени белгисиз. Кол тамга катчынын өзүнүкү.

[3] *ошы.*

[4] *ба.* Катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — «бар».

[5] *жыглаб.*

8901—8950

[1] *урады.* Сөздөн туура маани чыкпайт, катчыдан ката кеткен, талап кылынган сөз — «турады».

[2] *мунафык.*

[3] *шейитлар.*

[4] *жубар.*

[5] *каухр.*

[6] *таур.*

[7] *хүле.*

[8] *шейитлердин.* Сүйлөп жаткан адамдын кимдигине байланыштуу сөз манасчынын өзү тарабынан эле ушул түрдө айтылышы да мүмкүн. Бирок так айтуу мүмкүн болбогондуктан текстке «шейиттердин» — делип кыргызча айтылуучу үлгү берилди.

[9] *жайыдур.* Бул сөз да жогорку сөз сыяктуу эле манасчы тарабынан ушул түрдө айтылышы мүмкүн.

[10] *шейитлар.* Бул сөз да Айкожонун сөзүнүн өзгөчөлүгү катары манасчы тарабынан ушул түрдө айтылышы мүмкүн.

[11] *жанжуу.*

[12] *мерүверттен.*

8951—9000

[1] *аларсың.* Жогорку ыр саптарындагы бул сөзгө уйкашкан сөздөрдүн курулушуна караганда «аларсыз». Кыясы катчыдан ката кеткен.

[2] *бирөи.*

[3] *өлмөйүнче.* Катчыдан ката кеткен, туурасы — «өлмөйүнчө».

[4] *нурдандур.* Манасчы өзү ушул түрдө айтышы да мүмкүн.

[5] *тургандур.* Манасчы ушул түрдө айтышы да мүмкүн.

[6] *сойладим.*

[7] *масаатдан.* «Н» тамгасынын ордуна «м» жазуу катчынын кеңири пайдаланган ыгы. Бул эмненин таасири, же эмне максат менен иштелген иш экени бизге белгисиз.

9001—9050

[1] *таглам.*

[2] *айтып.* Бул сөз кол жазмада жок, бирок болуу талап кылынат. Жазылган ыр сабы — «аны аскер турады». Бул түрүндө ыр сабынын мааниси белгисиз болуп калат.

[3] *кууансын.*

[4] *канят.*

[5] *тиөе.*

[6] *өкүметин.*

9051—9100

[1] *сынгыйканы.* Катчыдан ката кеткен. Туурасы — «зынкы ганы».

9101—9150

[1] *дууага.* Катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — «дуб.

[2] *мүлүктүр.* Сөздүн бурулуп айтылышы уйкашкан сөздөргө жак үлгүдө берүү максатында атайын иштелген. Мааниси боюнча «мүл дегенди туюнтат.

[3] *терс су.* Катчыдан ката кеткен. Туурасы — «Терс-Сууну».

[4] *кошкарды.* Жазылууну «Кашкарды» деп окууга болбойт, ан кени жогоруда Кашкар жөнүндө сөз болгон эмес. Кыясы «Кочкорд катары кабыл алуу зарыл. Катчынын «ч» тамгасын көп учурлар «ш» аркылуу жазарын (мисалы, качты дегенди кашты, ачты деб ашты деш ж. б.) эске алганда бул жоромол чындыкка жакын өнду Анын үстүнө Манастын колу каратып алган жерлердин арасын Кочкор бар.

9150—9200

9201—9250

[1] *көкөтай.*

[2] *баймурса.*

9251—9300

[1] *белам.*

9301—9350

9351—9400

[1] *улу.* Жазылышты «уулу» — деп да, ошондой эле — «улуу» - деп да окууга болот. Экөө тең контекстке каршы болбойт. Сөз ке адам жөнүндө бара жатат деген ой менен «улуу» маанисинде б рилди.

9401—9450

[1] *кахр.*

[2] *бовым.* Бул адам аты көпчүлүк катчыларда «Боон» — деген а менен берилүүчү эле. Текстке ошол түрдө берилди.

[3] *аярдын.* Катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча туурасы «аярдан».
[4] *бауңду.*

9451—9500

[1] *кардыгашдын.*
[2] *кууарды.*

9501—9550

9551—9600

[1] *огуу.* Катчыдан ката кеткен, туурасы «огу».
[2] *жоорнунан.*

9601—9650

[1] *кахры.*
[2] *чычканге.* Жазылыш «чычканга» делип окулушу мүмкүн. Андай маани контекстке туура келбейт. Талап кылынган үлгү «чычканды». Кыясы катчы жазууда ката кетирген.

9651—9700

[1] *өзүна.*
[2] *уйледи.*
[3] *кара.* Бул жерде сөз «кар» катарында айтылышы да мүмкүн эле. Бирок катчыдан ката кеткен эмес. Манасчы өзү атайылап сөздү жогорку саптагы «талаа» дегенге тагыраак уйкаштырыш үчүн «кара» катары айткан. «Кара» — деген маани бул жерде туура эмес, тескери — дегенди туюнтуп турат.
[4] *бахрдан.*

9701—9750

[1] *шхырге.*
[2] *шхырдан.*
[3] *добыр.*
[4] *элчилар.*
[5] *дууаны.*
[6] *ала тао.*

9750—9800

[1] *мурункулар тапчу экен.*
Көмүлгөн терек, талыны.
Ыр саптарындагы маани бизге белгисиз. Терек менен талды көөмп

катуунун зарылдыгы, аны таап алып мыктылык көрсөтүү эм туюнтары, же эмнеге байланыштуу айтылып жатканы ачык эмес. ким бул жердеги түшүнүк кандайдыр ишенимге, же ырымга ти лүү нерседир.
[2] *кахрыны.*

9801—9850

[1] *шхыры.*
[2] *кахр.*
[3] *бооңдун.* Бооң аяр жөнүндө жакын жерде сөз жок. Ал кыр дардын колу Кер-Көлдөн Акунбешимге каршы аттанганда бааша буйругу менен Көт-Малдыдан жоонун алдын тосуп, ажыдаар бо көп каршылыктар көргөзүп, акыры колго түшкөн. Ажыдаардын и жарып, ал жуткан көп колду куткарып алышып, өзүн өлтүрмөк у башын кесип, өлүгүн ойго-тоого сүйрөтсө да ичеги-карды караган-б га илинип калганына карабай, кесилген башы артынан ээрчип, ө койгон. Ошол бойдон ал жөнүндө сөз болгон эмес. Көрсө Бооң колго түшкөн бойдон кыргыз колунун арасында туткун катары ж гөн экен.

9851—9900

[1] *жесир.* Туткун болгон, колго түшкөн деген мааниде кен колдонулат.
[2] *боом.* Катчы бул адам атын «боом», «бооң» түрлөрүндө а лаш жаза берет. Каарман мурдатадан Бооң аяр катары аталып к гендиктен «боом» — делген учурларда да эскертүүсүз эле «Бооң» тары окулмакчы.
[3] *күңгүрлөб.* Сөздөрдүн «күңгүрөп», «дүңгүрөп» эмес, «күңг лөп», «дүңгүрлөп» түрлөрүндө айтылышы манасчынын өзүнө таандык болушу мүмкүн. Анткени Сагымбай кээде сөздөрдүн уш мүнөздөгү айтылыш формаларын да колдоно берет. Ушуну эске а бул жана кийинки саптагы ага уйкашкан сөз түп нускадагы үлгүс дө берилди.
[4] *жыгло.*

9901—9950

[1] *билат.*
[2] *кайсияка.*
[3] *жашыл.* Адатта «жашыл» күн күркүрөп, чагылган түшүүнү тук тат. Бул жерде сөздүн мааниси чагылганды билдирери, же сырдуу к төн көлдүн түзү өзгөрүп кеткендикти берип жатканы так эмес.

9951—10000

[1] *дууанын.*
[2] *айкоженин.*

10001· 10050

[1] *мышкал.* Катчыдан ката кеткен, жазылыштан маани чыкпайт, талап кылынган туура сөз — «мыскал».
[2] *дууалаб.*
[3] *душманын.* Катчыдан ката кеткен, маани контекстке туура келбейт. Талап кылынган туура үлгү — «душманы», же «душманым».
[4] *дүбүрү.* Ушул түрдө да айтыла берет, бирок маанинин так ачылышы үчүн — «дүбүртү» делиши жөндүүрөөк.
[5] *дууасын.*
[6] *дос.* Сөздүн контексттеги мааниси белгисиз. Жалпы ойдун багытына караганда ойлонуп калды, ойлонуп турду — дегенге жакын маңыз берилүү керек эле, «Дос» деген сөздүн элге кеңири тааныш маанисинен башка биз билбеген туюнтмасы болушу да ыктымал.
[7] *мендеден.* Кимдир бирөө кара карандаш менен жазылууну «менден де» деп ондогон. Ондогон адам өзү жазылуунун маңызын билбегендиктен каталык кетирген.

10051—10100

[1] *сендерден.* Жазылышты «силерден» катары которуп окууга болбойт, бул жерде манасчы сөздү сүйлөгөн адамдын өзгөчөлүгү катары өзү атайын ушул түрдө айтып жатат.
[2] *өкөкдөш.* Жазылыштан маани чыкпайт. Кыясы катчыдан ката кеткен. Контекстке караганда туура келүүчү сөз — «өнөктөш».

10101—10150

[1] *ахирет.*
[2] *иргени.* Сөздү манасчы өзү ушул түрдө айтышы да ыктымал. Анткени төмөнкү сапта буга уйкашкан сөз — «киргени».
[3] *түшти.*
[4] *агашты.* Сөз манасчы тарабынан эле ушул түрдө айтылышы да мүмкүн.

10151—10200

[1] *недур.*
[2] *кахрыны.*
[3] *ириб.*

10201—10250

[1] *дыве.*
[2] *көхр.*

10251· 10300

10301· 10350

[1] *калганым.* Жазылыштын мааниси контекстке туура келбейт, лап кылынган үлгү — «калганын». Кыясы катчыдан ката кеткен.
[2] *шхырымды.*
[3] *буну.* Жазылыштан маани чыкпайт. Кыясы катчыдан ката кеткен. Сырткы формасы жактан жазылганга жакындашкан, маа боюнча контекстке жооп берүүчү сөз — «бою». Жалпы эле бул ыр бы «Терс-Суудагы Текести» түрүндө көп кездешет.
[4] *ошердеги.* Туура үлгүсү «ошо жердеги», же тууралаагы « жердеги». Бирок бул жерде сөздүн манасчы айткан үлгүсүнүн өзү рилгени жөндүү. Анткени жогорку жана төмөнкү ыр саптарынын кы тамгалары «о» болгондуктан үндөшүүнү күчөтүү жана ыр сабы гы ыргактын ийкемдүүлүгүн камсыз кылуу үчүн мындай үлгү за болуп турат. Оозеки сүйлөөдө сөздүн бул түрдө айтылышы кеңири луккан белги.

10351—10400

[1] *мене.* Жазылуудан маани чыкпайт, катчынын катасы, талап лынган сөз — «менен».
[2] *даңгүлдеги.* Жазылышты «Даң-Гүлдөгү», же «Даң-Көлдөгү» окуса болот. «Даң-Гүлдөгү» — делген аталыш мурда эч жерде жо кан да эмес, анын үстүнө кыргыздар арасында айтылуучу топоним ге анча мүнөздүү аталыш эмес. Ошон үчүн текстке бул топони «Даң-Көлдөгү» катары берилди.

10401—10450

[1] *мурд.* Жеке эле бул катчы гана эмес катчылардын дээрлик рында «бурут», «мурут» аралаш жазыла берет. Азыркы катчы сө көбүнчө «мурут» катары жазчу эле. Кыясы ката кетирген өндөнөт. зылышты контекстке караганда «бурут» деп окуу туура.
[2] *журут.* Сөздүн туура формасы — «журт». Бирок ыр сабынд «бурут» делген сөзгө тагыраак уйкаштыруу үчүн оозеки сүйлөөдө « рут» катары айтыла берет. Манасчынын атайын ыгын көрсөтүү үсөз «журут» катары берилди. Жалпы эле «журт» деген сөз ыгына рата талап кылынган учурларда «журут» — делип айтылуу эпос тексттериндеги кеңири жолуккан белгилерден.

10451—10500

[1] *лайлама.* Контексттин талабы так аткарылбай, сүйлөм түзүлүш дө стилдик мүчүлүш пайда болуп калган. Талап кылынган үлгү — «л ламага». Кыясы катчыдан ката кеткен.
[2] *мсылманга.*

[3] *сизга.*
[4] *мойнубызка.*
[5] *рахым.* Сөз манасчы тарабынан ушул түрдө айтылышы да мүмкүн. Жалпы эле сүйлөөдө «ырайым», «ыракым» түрлөрүндө айтыла берет.

10501—10550

[1] *ошонтоб.*
[2] *өселек.*
[3] *азасил.*
[4] *тушмансыб.* Кыясы атайын жазуу эмес, катчыдан кеткен ката го. Буга чейин көп эле жолу «душман» делип жазылган эле.
[5] *кол.* Катчы алгач «аскер» — деп жазып, аны сызып салып «кол» дегенди жазган. Сагымбай аскер, кол, кошуун — деген сөздөрдү аралаш колдоно берет. Бул жерде катчынын кийлигишүүсү жок. Кыясы ал манасчынын айтканын ката жазып алып, аны өзү ондогон — кол тамга катчынын өзүнүкү.

10551—10600

[1] *аягы кетти аралга.* Кол жазманын 628-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып кол тамгага караганда текстерди жазган катчы башка адам. Көп белгилери боюнча Ы. Абдыракмановдун өзүнө таандык. Сулуу, так жазылган, жеңил окулат. Албетте, жазылган сөздөрдү окуу ыгы буга чейинки катчы жазгандардан башка болору күмөнсүз. Бирок «о» менен «у» тамгаларын бири-биринен дайым эле ажыратып так жазбоо текстердин алгачкы саптарынан тартып байкалат. Мисалы: кийинки ыр сабы «Аскерге толду ай талаа». Бул саптагы «толду» делген сөз так окуса «толдо» — делип турат. Эгер ушул ык мындан нары да системалуу жолукса «о», «у», «ө», «ү» үндүүлөрүн контексттеги маанеге карай окуп, аларга коюлган белгилердин кээде так болбой калганына көңүл бурулбайт.
[2] *гууаныб.*
[3] *өзу.* Катчыдан ката кеткен, сөздүн талап кылынган туура үлгүсү — «өз».

10601—10650

[1] *анамдан.* Бул сөздү кыргызчага которуп «энемден» — деп окууга болбойт, манасчы өзү атайын ушул түрдө буруп айткан. Негизги себеби — жогорку ыр саптарындагы — «калаамдан», «санаамдан» — делген сөздөргө уйкаштыруу.
[2] *көңүлүмде.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтыла берет. Бул катчы жазган тексттерде да мурдагы катчыдагы сыяктуу эле сөздөрдүн оозеки айтылуудагы үлгүлөрү эскертилип олтурбай эле бүгүнкү орфографиянын талабына ылайык берилет.
Бул катчы тамгаларга тиешелүү белгилерди негизинен өз-өз ордунда коюп жазат экен. Бирок кээде «о» менен «у», же «ө» менен «у» ш
шелүү белгилерсиз, аралаш жазылган учурлар да кездешет. Мын
нары мурда эскертилгендей ушул үндүүлөрдүн тиешелүү белгилери
көрсөтүлбөй калган учурларда сөз контекстке карата мааниси бою
окулат, ар бир андай учур зарылдыгы болбосо көрсөтүлүп олтурб
[3] *исдерди.* Мурдагы катчылар жазган тексттер сыяктуу эле
катчынын жазгандарындагы үндүү, үнсүздөрдүн ээрчишүү закону
зулган, же каткалаң, жумшак тамгаларды жазуу эрежелерине ту
келбей калган жерлер эгер мааниге таасири тийбесе атайылап эск
тилип олтурбай эле туура үлгүдө жазылат.
[4] *чыраң.* Сөздөн маани чыкпайт. Кыясы катчыдан ката кетк
Контекстке караганда жазылганга формалык белгилери боюнча жа
ныраак турган бул жерге тиешелүү сөз — «чырак».

10651—10700

[1] *кашты.* Сөздүн мааниси анча так эмес. Адатта бул түрдөгү
сабы «Караса көздү талдырган» түрүндө айтылуучу эле. Караганд
каш талуу деги эле турмушта учурабай турган нерсе. Кыясы катчыд
ката кеткен өңдөнөт. Көздү дегендин ордуна кашты — деп жазып а
ган. Текстте «көздү» — делип берилди.
[2] *сойлешиб.*
[3] *ошунда.*

10701—10750

[1] *сойласын.*
[2] *шашыб-шушуб.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтылышы мү
күн. Туурасы жана көбүрөөк учураганы — «шашып-бушуп».
[3] *жыйырме.*
[4] *гелиб.* Бул катчы да мурдагы катчыдай эле сөз арасындагы «
(ки) менен башталуучу сөздөрдүн көбүн «г» (ги) аркылуу жазат. Мы
дай жазылыш оозеки сүйлөөдө угулушуна карай иштелгенин эске ту
бул түрдөгү жазылыштар эгер мааниге зыян келбесе жана контекстт
талабына ылайык сөз кайсыл экени даана билинип турса мурдагы ка
чыдагыдай эле эскертилип олтурбастан туура үлгүдө берилет.

10751—10800

[1] *аскердин аяк-башына.* Бул ыр сабы эки колонканын ортосундаг
ачыкка ылдыйтан жогору карай туурасынан жазылган. Кыясы сапт
таштап кетип, катчы өзү тактап ондогон — кол тамга ошонуку.
[2] *байчигит.* Кыясы катчыдан ката кеткен. Бул ысымдагы каарма
белгисиз эле. Балким «Байжигит» — деген сөздү катчынын ушул түрд
жазганыдыр. Бирок атайылап жазууга караганда ката кеткен деш эл
жөндүү окшойт. Туурасы — «Байжигит».
[3] *хзиретш.*
[4] *хсеин.*

10801—10850

[1] *хкөмү.*
[2] *хдышы.*
[3] *сөзинде.*
[4] *гүр.* Катчынын жазуу ыгын эске алганда бул жерде «гөр» болуш керек эле. «Көр» дегенди «гүр» катары жазуу атайын ык дешке болот.

10851—10900

[1] *хкөметден.*

10901—10950

[1] *көмбейсөң.*
[2] *кафылатдик.*
[3] *шейитлердин.*
[4] *хдиши.*

10951—11000

[1] *капирди.*
[2] *капирлардан.*
[3] *шейитларден.*
[4] *теңе.* Бул сөз кол жазмада жок. Маани так ачылыш, ыр сабынын муун ченеми өз ордунда болуш үчүн сөздүн болушу зарыл. Ал сөз кошулуудан мазмунга да, ырдын көркөмдүк курулушуна да зыян келбейт, тескерисинче пайдалуу. Қыясы сөздү катчы жазбай калып ката кетирген өңдөнөт. Анткени Сагымбай манасчыда ыр куруунун бул түрдөгү орой мүчүлүштүгү жолукпайт.
[5] *гелы.*
[6] *гапирга.*
[7] *гемиңди.* Оозеки сүйлөөдө сөз «кеминди» түрүндө да айтыла бериши мүмкүн. Туура айтылыш жана жазылыш үлгүсү — «кепинди».

11001—11050

[1] *көбчүлөкдөм.* Катчынын жазуу ыгын эске алганда «көпчүлүктөм» — деп окуса болот. Бирок ошондо да жазылуудан контекстке дал келе турган туура маани чыкпайт. Катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — «көпчүлүктүн».
[2] *ойда таода.*
[3] *гапир.*

11051—11100

[1] *урт.* Катчынын жазуу ыгын эске алганда жазылышты «урт», же «үрт» катары окуса болот, бирок «өрт» дешке болбойт. Анткени үндүү тамганын үстүндө аны «у», же «ү» катары көрсөтүүчү белги бар. Талап кылынган сөз — «өрт».
[2] *такка.* Катчыдан ката кеткен, талап кылынган сөз — «таккан».

11101—11150

[1] *акырга.* Сөздүн курулушунда да, жалпы эле ыр сабында стилдик мүчүлүштүк бар. Мындай абал бул сөздү жогорку саптагы «баатырга» деген сөзгө уйкаштыруу далалатына байланыштуу пайда болгон. Ыр сабынын мазмун бузулбай туура түзүлүш үлгүсү — «Түшүрдү заман акырды» болмок.

Ыр саптарынын мындай курулуштары оозеки чыгармачылыкта көндүм белги: Сагымбайда өтө сейрек болгону менен кээде кездешет.

11151—11200

[1] *кран.*
[2] *шхадат.*
[3] *тилимден.* Сөздүн сүйлөм ичиндеги аткарган милдети боюнча анын курулушу — «тилимди» болушу туура эле. Бирок бул жерде катчынын жаңылыштыгы, же атайын буруп жазганы эмес, манасчынын өзүнүн — «динимден» деген сөзгө уйкаштыруу үчүн атайылап буруп айтылган.
[4] *динимден.* Қол жазманын 642-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып кол тамга азыркыдан мурдагы катчыныкы.
[5] *жаганнамга.*
[6] *жеткени.* Сөз манасчынын өзү жаздырып жаткан тексттери жөнүндө болуп жатат. Лирикалык чегинүү түрүндө тексттер арасында өзүн айтуу, кээде өзүнө, же катчыга байланыштуу маалыматтарды да айта кетүү Сагымбайда көп кезиккен ыктардан.
[7] *капыры.* Ушул ыр сабынан тартып кол тамга кайра мурдагы катчыныкы. Аны Ы. Абдыракманов деп ойлодук эле. Чынында башка адам экен — сөздөрдү жазуу ыгы башка.
[8] *капирдин.* Бул катчы да кээде бир эле сөздү бир нече түрдө башка-башка жаза берет. «Қаапыр» — делген сөздүн унгусун төрт сап ыр жогоруда (11196-сап ырда) «капыр» (капыры) түрүндө жазган эле. Азыр кайра «капир» («ки» аркылуу) катары берген.

11201—11250

[1] *субхи.*
[2] *садк.*
[3] *төрөлөрдө сөзү учат.* Ыр сабынын мааниси ачык эмес. Қыясы катчы жазууда ката кетирген. Контекстке караганда саптагы акыркы сөз «учат» эмес, «жат» өңдөнөт. Ошондо намаздын сөздөрү төрөлөргө жат болуп белгилүү — деген маңыз чыкмак. Ал жалпы контекстке толук туура келет.
[4] *млалорго.*

[5] *шехит.*

[6] *мүмөлөй.* Сөздү катчы ичкертүү белгиси аркылуу «ү» тамгасынын үстүнө анын атайын белгисин коюп жазган. Демек бул катчынын атайылап жазуусу. Чынында кыргыздарда бул жаныбар «момолой» — делип эле айтылуучу эле.

11251—11300

[1] *анжым.* Эпосто ушул түрдө да айтыла берет. Көбүрөөк жолуккан үлгүсү — «анжуу».

[2] *тыян шаң.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө, же «тыян шан» катары айтыла берет.

[3] *тоонунон.* Катчыдан ката кеткен. Сөздүн туура үлгүсү — «тоонун».

[4] *кырам.* Кыясы жазууда ката кеткен. Сөздүн туура үлгүсү — «кыраан».

[5] *кечеү.*

11301—11350

[1] *чүнүн.* Бул топоним кээде «чу», же «чуу», айрым учурларда «чүй» катары да айтыла берет. Сагымбай Чүйду Чуу деп атаганы белгилүү. Бирок кээде ошол аталыштын «Чүй» делип да кездешиши манасчынын өзүнө эле таандык экени, же ал «Чуу» деп айтканды катчы «Чүй» катары ондоп жазганы белгисиз.

[7] *өлкөн.*

[8] *чөө.* Ката деле, атайылап жазуу деле эмес, жөн гана катчы «б» менен «в» тамгасынын арасында айырма бардыгына маани бербегендиктен иштелген иш го. Адатта бардык эле катчылар сөз аягында келүүчү «п» тамгасын «б» аркылуу жазары көндүм белги.

11351—11400

[1] *кыяндыгын.* Атайын жазуу эмес эле ката кеткен болуу да мүмкүн.

[2] *түлүгүм.* Сөз алгач «түлүгүң» делип жазылып, «ң» өчүрүлүп, ордуна «м» жазылуу менен ондолгон. Ондоо катчынын өзүнө таандык. Ондолуу туура жүргүзүлгөн, анткени мурдагы үлгү калганда контекст бузулмак.

Кол жазманын 646-бетиндеги ушул ыр сабынан тартып кол тамга башка адамга таандык. Мүнөздүү белгилерине караганда ал ушул акыркы катчыга чейин текст жазган катчы.

[3] *түрүкүм.* Сөз «түрүгүм» катары окулат. Атайын жазуу эмес, катчынын өзгөчө ыгынын натижасы. Бул катчы «к» (ки) тамгасынын ордуна басымдуу көпчүлүк учурларда «г» (ги) жазат. Кээде жогорудагыдай анын тескерисин иштеген учурлары да кезигет.

[4] *аямбаймын.* Бул жерде ката, же атайын жазуу эмес, катчынын ыгы — ал «н» келүүчү жерлерди көбүнчө «м» аркылуу жазат. Бул катчыга мүнөздүү белгилер мурда эскерилгендиктен мындан нары атайын көрсөтүлүп олтурбастан эле анын ыктары эсепке алынат.

[5] *торондо.* Катчынын жазуу ыгын эске алганда бул жазылышты «төрөндү» деп окушка болот. Балким манасчы өзү да сөздү «төрөн түрүндө айтышы мүмкүн. Анткени, төмөнкү ыр саптарында бул с уйкаштырылган сөздөр «жөнөлдү, «бөлөндү» ж. б. Бирок ысымдын ра айтылышы — «Туран». Текстке Туран катары берилди, себеби, т элдеринин бир тобуна түпкү ата эсептелген адам аты — «Туран».

11401—11450

[1] *ахоалым.*

[2] *тилагим.*

[3] *жаханга.*

[4] *жаханнамге.*

[5] *мгравытка.*

11451—11500

[1] *хдыш.*

[2] *глым.*

[3] *азасилге.*

[4] *заалым.*

[5] *кей.*

[6] *отынан.*

[7] *ибрахимди.*

[8] *бирони.*

[9] *дифе.*

11501· 11550

[1] *жекаана.*

[2] *хдайсың.*

[3] *умметиң.*

[4] *гмыр.*

[5] *гзман.*

[6] *гапирдан.*

[7] *бейхалдарга.* Сөз ушул түрдө манасчы тарабынан айтылышы мүмкүн. Бирок катчы айрым адам аттарын арабча жазылышына шоштурууга аракет кылганына караганда диний мектептен өз алды дурус билим алган адам. Ошон үчүн ал кыргыздар арасында кең айтылып жүргөн ысымдарды, айрым түшүнүктөрдү-терминдерди ук нына, манасчы айтканга ылайык жазбастан өзү билген үлгүдө жаз га аракеттенет. Демек бул жерде да билимин көрсөтүү максатында кы гыз сөзүн которуп берүүсү мүмкүн. Балким айтуучу Манасты да дин түшүнүктөр менен дурус тааныш адам кылып көрсөтүү далалатын анын сөзүнө атайын терминдер киргизип жаткандыр. Неси болсо кыргыз эпосунун тили элдин өз сүйлөө тилине жакын болуусу зак ченемдүү көрүнүш экенин эске ала бул сөз кыргызча үлгүсүндө (рилди.

11551—11600

[1] *калбады.* Бул ыр сабы эки колонканын ортосундагы ачыкка төмөнтөн жогору карай туурасынан жазылган. Текстердеги орду ушул жер. Кол тамга катчынын өзүнүкү. Кыясы сап жазылбай калып, катчы өзү толуктап тактаган өңдөнөт.

[2] *солонду.* Кол жазманын 652-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып текстерди башка катчы жазган. Кол тамгасына караганда кийинки эки катчыдан-Ы. Абдыракмановдон жана ага чейинки текстердин көбүн жазган адамдан бөлөк киши.

[3] *алле.*

[4] *боларды.* Жогорку эскерилген эки катчыдан айырмаланып бул адам, кыясы, көп катчынын бири — кыргыз сөздөрүн өз турумунда чийбей, бурмаланган түрдө жазат өңдөнөт.

[5] *тосонңоң.* Атайын жазуу эмес эле, катчынын катасы өңдөнөт. Талап кылынган сөз — «тозоңун».

[6] *кекге.*

[7] *монон.*

[8] *тошди.* Катчынын жазуу ыгы али белгисиз. Балким анын жазгандарында система түрүндө кайталануучу атайын ык байкалса ошого жараша мамиле кылуу аракети көрүлөт. Ага чейин ар бир сөз мурдатадан келе жаткан салт боюнча кандай чийилсе ошол үлгүдө окулат.

[9] *асабы.* Сөздүн туура берилиши — «азабы». Катчынын ыгы кандай экендигине карабастан мындан нары ал жазган тексттердеги сөздөрдүн бул түрдөгү «с» менен «з», же «д» менен «т» ж. б. алмашылып берилген, адатта андан сөздөгү маңыз өзгөрбөгөн учурларда эскертүүсүз эле орфографияга туура келүүчү үлгүдө жазыла берет.

[10] *ойшон.*

[11] *омет.*

11601—11650

[1] *көнкө.*

[2] *орошда.*

[3] *мослман.*

[4] *кабыр.*

[5] *түни.*

[6] *коныб.*

[7] *бироне.*

[8] *биро.*

[9] *көришиб.*

[10] *гөнкү.*

[11] *акырып.* Кол жазманын 652-бетиндеги ушул ыр сабынан тартып кол тамга башка катчыныкы. Ал буга чейинки үчүнчү текст жазган адам. Анын жазгандары бүткүчө ошол катчыга мүнөздүү ыктар эске алынат.

[12] *туган.* Кыясы атайын жазуу эмес, катчыдан кеткен каталык өңдөнөт. Сөздүн талап кылынган туура үлгүсү — «турган».

[13] *үчеунин.*

[14] *сан.* Оозеки сүйлөөдө сөз арасында ушул түрдө угулушу мүмкүнүнында туура үлгүсү — «сан».

11651—11700

[1] *чууагы.*

[2] *айтуулу.* Оозеки сөздө ушул түрдө да айтылуусу мүмкүн. Туура үлгүсү — «айтылуу».

[3] *капирга.*

11701—11750

[1] *убуду.* Бул катчынын жазуу ыгы боюнча о, у, ө, ү аралаш жазыла берип, сөз маанисине карата окулчу эле. Бирок бул жерде катчы сөздү бардык белгилерин өз-өз ордуна коюп «убуду» деп жазыпты. Талап кылынган сөз — «ободо».

[2] *кечеүтен.*

11751—11800

[1] *олията.*

[2] *ыйлаб жыглаб.* Катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча кош сөздүн талап кылынган туура үлгүсү — «ыйлап-сыктап».

[3] *деген.* Сөз кол жазмада жок. Ыр сабы «мсылман чантудан» (мусулман чантуудан) — делип жазылган. Сапты тексттеги башка сапта дын үлгүсүнө келтирүү, ыргактуулукка ээ кылуу үчүн аны же «мусумандан-чантуудан» катары, же «мусулман» деген «чантуудан» деп бөрүү зарыл.

11801—11850

[1] *чыгырды.*

[2] *чыңгоолду.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтыла берет. Кенири жолуккан жана туура айтылышы — «чыңоол».

[3] *төртөү.*

[4] *сойлашиб.*

[5] *гүдүңбай.* Катчынын өз ыгы боюнча «к» (ки) тамгасынын орду көп учурларда «г» (ги) жазат. Мындай адат ыр тексттерин оозеки айтууда сөз арасында «к» келген сөздөрдө «г» угулушуна байланышка. Демек бул түрдө жазуу сөздөрдү бурмалагандык эмес, кандай угулса ошол түрдө так жазуу аракетинин көрүнүшү катары бааланышы керек.

11851—11900

[1] *койбой.* Кол жазманын 659-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып кол тамга башка адамдыкы.

[2] *оюнен.*

[3] *чалдывар.* Бул катчы мурда да бир бетке жакын текст жазган эле. Андай аз көлөмдүн ичинен мүнөздүү белгилерин — ыгын тактап айтуу кыйын. Бирок жазылуулардагы көзгө урунган белги катары о, у, ө, ү тамгаларын аралаш жаза бергендигин, көпчүлүк учурларда ал үндүүлөр өзүлөрүнө тиешелүү белгилерисиз чийилгенин айтууга болот. Мисалы: катчы жазууну баштаган биринчи эле ыр саптарында «Түрк уулунан түк койбой, киши түгүл үйүнөн» — дегенди чийилүүнүн так берилиши боюнча «Түрк уулунан төк койбой, киши түгүл оюнен» — түрүндө жазган. Буга караганда бул катчынын жазуу ыгында о, у, ө, ү катышкан сөздөрдө үндүү тыбыштардын чийилүүдөгү белгилери көрсөтүлбөй калган учурларда контекстик маанилерине карата окуу жөндүү.

[4] *олита.* Жазылыштан маани чыкпайт. Катчыдан ката кеткен. Контекст боюнча талап кылынган сөз — «Олуя-Ата».

[5] *текти.*

[6] *эмкедеген.* Кыясы атайын жазууга караганда тамгаларды так чийбөөдөн кеткен эле ката го. Талап кылынган сөз — «эмгектеген».

[7] *олдо.* Жазылыштын мааниси — «өлдү» дегенди туюнтат. Кол жазманын 660-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып катчы алмашкан. Бул катчы буга чейинки бирден мурдагы катчы. Кыясы алар кезектешип, улам-улам бирин бири алмаштырып жатышат өндөнөт. Мындай тез-тез алмашуу түп нусканын сапат деңгээлине терс таасир этип жатканы күмөнсүз. Анткени ар бир катчы сөздөрдү так чийүүнүн ыгына көнүгө электе эле жаңысы алмашып, анын жазгандары — жазуу ыгы, сөздөрдү чийүүдөгү өзүнө жеке таандык түшүнүктөрү мурдагыга окшобой, өзүнчө өзгөчөлүктөрүнө ээ болуп, натижада тексттерди так берүү иши бир топ аксап жатат. Мунун далилдерин буга чейинки тексттерди окуудан даана байкалат.

Бул катчынын «олдо» делген жазылышын маанисине карата «өлдү» — деп окудук. Жеке эле бул сөз гана эмес, башка жазгандарындагы «о, у, ө, ү» үндүүлөрүнүн өзүлөрүнө тиешелүү ажыраткыч белгилери коюлбай калган учурларда эскертүүгө киргизилген сөздөрдүн санын зарылдыгы болбосо да көбөйтө бербөө максатында мааниси боюнча окуп, эскертүүдө көрсөтпөй эле туура үлгүсү алынат.

[8] *бускан.* Катчылардын кээси жазууда «з» тамгасын көп колдонсо, кээси ушул түрдө анын тескерисин жазайт. Кайсыл катчы болбосун мурдатадан пайдаланылып келе жаткан ык боюнча мындай жазылыштар сөздүн маанисине таасирин тийгизбесе, же кандайдыр башка себептери болбосо, эскертилип олтурбай эле бүгүнкү кабыл алынган орфографиянын талаптарына ылайык үлгүдө берилет.

11901—11950

[1] *ахири.*

[2] *өштү.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтыла берет.

[3] *баобеги.* Жазылышты «баубеги» катары окуса да болот.

[4] *бөлме.*

[5] *батарды.* Кыясы «Ботор адам аты окшойт».

[6] *котарды.*

[7] *журтынан.*

[1] *чыгычы.* Эмне үчүндүр сөз экиге бөлүнүп «чыгы чы» түрүндө зылган. Атайын жазууга караганда кетирилген каталык деш жөн өндөнөт. Талап кылынган сөз — «чыгышы».

[2] *көздөри.* Кол жазманын 662-бетинин башынан башталган у ыр сабынан тартып кол тамгага караганда катчы өзгөргөн. Кол та сы өтө начар, окууга татаал, сабаты да төмөн адам.

[3] *намина.*

[4] *таги.*

[5] *дов.*

[6] *көралик.*

[7] *жоов.*

[8] *орошка.*

[9] *көналөг.*

[10] *өребкиган.*

[11] *оз осина.*

[12] *кожагын.*

[13] *өкимзикан.*

[14] *көрме.*

[15] *жаңги.*

[16] *бекки.*

[17] *тобо.*

[18] *морентан.*

[19] *көркан.*

[20] *көнкан.*

[21] *көрма.* Ушул эле сөздү катчы жогоруда (11973-сап ыр) «көр түрүндө жазган болчу.

[22] *беки.* Ушул эле сөздү катчы жогоруда (11974-сап ыр) «бек түрүндө жазган болчу.

[23] *көрса.*

[24] *колчодай.*

[25] *жозина.*

[26] *агаш.*

[27] *орнына.*

[28] *корай.*

[29] *чобдин.*

[30] *ороб.*

[31] *ком.*

[32] *жекан.* Кыясы катчы «к» (ки) тамгасы менен «г» (ги) бири ринен айырмалабай жаза берет өндөнөт. Мындан нары жазылган дүн формалык белгилерин манасчы айткан сөз менен жакындатуу сатында эгер талап кылынса «к» делген жерлер «г» катары окулат.

[33] *сөроб.*

[34] *оздари.*

[35] *создари.*

[36] *үндөру.* Кол жазманын 663-бетинин башынан башталган ушул сабынан тартып катчы жаңырган. Кол тамга сырткы көзгө уру

белгилерине, чийменин сулуулугуна караганда Ы. Абдыракмановдун өзүнүкү. Эгер бул жоромол туура болсо (аны жазылган тексттерди окуу процессинде гана катчынын жазуудагы мурдатадан белгилүү атайын ыктарына карата аныктоого болот. Себеби, кол жазмада жазылган тамгалар өзгөргөнү байкалып турганы менен жазуу кимге таандык экендикти айтуу кыйын. Катчы өзгөргөндүк, же жаңы катчы ким экендик жөнүндө эч жерде эскерткич белги, маалымат жок) жазылгандарды окууда Ы. Абдыракмановдун жазуу ыгынын өзгөчөлүктөрү эске алынат.

[37] *ойрат.*

12001—12050

[1] *ойды дөңди.*
[2] *омелиб.*
[3] *өздери.*
[4] *чаңтилеу.*
[5] *чаңтуны.*
[6] *даотай.*
[7] *морытды.*
[8] *курытды.*
[9] *орышдын.*
[10] *ошонда.*
[11] *торыбтыр.*
[12] *морт.* Сөздү катчылар адатта «мурут», «бурут» катары аралаш жаза беришет. Бул жердеги жазылыш «мурут» — дегенди туюнтат.
[13] *ошуга.*
[14] *орыбтыр.*
[15] *моны.*
[16] *бойрк.* Жазылышты «бойрык» катары да окуса болот.
[17] *жаңжоңдардын.*
[18] *көн.*
[19] *көни туни.*
[20] *жориб.* Жогорку эле саптагы ушул маанидеги сөз «журиб» түрүндө жазылган.
[21] *панос.*
[22] *өсибекден.*
[23] *тошында.*

12051—12100

[1] *өзибек.* Сөздүн уңгусу үч сап ыр жогоруда «өсибек» түрүндө жазылган эле.
[2] *өткен.*
[3] *колдагы.*
[4] *гси.*
[5] *орыгы.*
[6] *ошында.*

[7] *маңгыл.*
[8] *огоз.*
[9] *балдарын.* Катчыдан ката кеткен, контекст боюнча туурас «балдары».
[10] *ойгыр.*
[11] *байгор.*
[12] *соз.*
[13] *ошолардан.*
[14] *огыз.* Ушул эле сөздү жети сап жогоруда (12062-сап ыр) ка «огоз» түрүндө жазган болчу.
[15] *байгырды.* Сөздүн уңгусун катчы үч сап ыр жогоруда «байг деп жазган эле.
[16] *баносдын.* Бул адам атын катчы жогоруда (12047-сап ыр) « нос» деп жазган эле.
[17] *төрк.*
[18] *оглы.*
[19] *байгыр.* Бул адам аты жогорудагы 12066-сап ырда «байгор» лип жазылган эле.
[20] *төк.*
[21] *кошбай.*
[22] *салганы.* Ыр сабы жогорку ыр сабына улай, экөө бир сап ка ры жазылган. Чынында экөө эки сап ыр. Текстте экөө эки сап ката берилди.
[23] *энделеген.* Сөздөн маани чыкпайт. Атайын жазууга карага ката кеткен деш жөндүү. Сөздүн туурасы — «энтелеген».
[24] *болганын.*
[25] *болсын.*
[26] *косынан.*
[27] *таосынан.*
[28] *дөген.*
[29] *сов.*

12101—12150

[1] *орыдан.*
[2] *оскан.*
[3] *көнде.*
[4] *оргачынын.*
[5] *көкөтайга.*
[6] *отиб.*
[7] *көкөтайдын.*
[8] *кеткени.*
[9] *доние.*
[10] *ози.*
[11] *тиев.*
[12] *төменге.*
[13] *жортына.*
[14] *магалым.*

15 *ойы.*
16 *жикирма.*
17 *орматы.*
18 *төркдин.*
19 *жорди.*
20 *отимдусин.*
21 *осенду.*

12151—12200

1 *дорбенин.*
2 *орган.*
3 *орынарга.* Бул катчынын жазуудагы өзүнө таандык ыгынын бири у, ө, ү тамгалары менен башталган сөздөрдү, ошондой эле жалпы ал тамгалар катышкан сөздөрдүн көбүн «о» аркылуу жазуу экен. Мындай ыкты белгилүү системасы болбогондуктан кандайдыр жалпылаштыруу-га, ошол жол менен эскертүүгө кирген сөздөрдүн санын кыскартууга мүмкүндүк табылбады. «О» менен жазылган сөздөрдү чийилиш форма-сына эмес, маанисине карата тиешелүү үндүү менен окуганда деле каа-лагандай натижалуу ийгилик чыкчудай эмес. Мисалы: ушул «орынарга» түрүндө жазылган сөздү «о» менен эмес, мааниси боюнча «у» аркылуу окуганда деле «урынарга» так кыргызча айтылган сөз болбой, анын өзүнө да кайра эскертүү берүү зарылдыгы туулуп жатат.
4 *гайда.*
5 *орышарга.*
6 *жао.*
7 *көрбегенбиз.*
8 *турамыз.*
9 *бакборчын.*
10 *бажын.*
11 *кепирдин.*
12 *көбчилигин.*
13 *комолды.*
14 *көбдиги.*
15 *шекилди.*
16 *торасы.*
17 *тоныб.*
18 *монын.*
19 *жориши.*
20 *котен.*
21 *кокан.*
22 *далайды.* Кол жазманын 668-бетинин башынан башталган ушул ыр сабынан тартып кол тамгага караганда текстерди жазган башка катчы. Бул адам мурда текст жазууга катышканын так айтуу кыйын.
23 *йок.*
24 *дошман.*
25 *ороннарга.*
26 *болардын.*

27 *тоосо.* Катчынын кол тамгасы өтө начар. Аны үстүнө жөн х бай өйдө-төмөн обу жок ойкуштата берет экен. Натижада кайсыл т гасы кандай белги менен жазуунун кай жеринде турарын бир топ катырып табасың.
28 *кайдын.*
29 *тгабылды.* Мындай жазылышты сабаттуу адамдын атайын н саттуу жазуусу деш кыйын. Бирок жөн эле ката деш да болбойт. А бул катчынын жазган ар бир сөзүн катчыдан ката кеткен дей бер болот.
30 *орошчо.*
31 *жозо.*
32 *кайдон.* Жогоруда үчүнчү сап ырда сөздү «кайдын» түрү жазган.
33 *олы ата.*
34 *чоогак.*
35 *орчон.* Сөз мурдагы ыр сабынын аягына, ага улай жазыл Чынында өзүнчө ыр сабынын биринчи сөзү. Жазылыштын мааниси чун» — дегенди туюнтат.
36 *жебилди.*
37 *аточо.*
38 *дошмен.* Ушул эле сөз жогоруда (12188-сап ыр) «дошман» рүндө жазылган болчу.
39 *онкай.*
40 *тапылды.*
41 *ошоно.*
42 *оло кичо.*
43 *чочо.*
44 *олоб.* Кыясы катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — « луп».
45 *габ.*

12201—12250

1 *көбөнкир.*
2 *окон.*
3 *диб.*
4 *аныз.*
5 *берейиб.* Кыясы ката кеткен го. Талап кылынган сөз — «бер
6 *бабамыз.*
7 *икан.*
8 *башондо.*
9 *алеч.*
10 *оло.*
11 *торалбас.*
12 *кытайлердин.*
13 *бижине.* Кыясы катчыдан ката кеткен, талап кылынган сө «Бээжиннң».
14 *бикир.*

[15] *калыр.*
[16] *орот асия.*
[17] *жоротоне.*
[18] *ойрандаб.*
[19] *гөндан.*
[20] *окамын.* Сөз ыр сабындагы өз ордуна эмес, кийинки саптын башына жазылган. Жазылган сөздүн туюнтмасы — «угамын».
[21] *торамын.*
[22] *оёнонан.*
[23] *даңгыт.* Катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — «даңгытты».
[24] *алты айлыгдын.*
[25] *жеринан.*
[26] *мнас.*
[27] *акон бешин.*
[28] *башаны.* Кол жазманын 668-бетинин аяк жагына жакын чендерден башталган ушул ыр сабынан тартып (кол тамгалардын айырмалары даасын көрүнүп турат) текстерди башка катчы жазган.

Бул катчы текст жазууга мурда да катышса керек эле. Чийилүүнүн сырткы көрүнүштөрүнө карап так айтуу кыйын, бирок кол тамгалар тааныш өндөнөт.

[29] *сүрөб.*
[30] *олия ате.*
[31] *бурды.*
[32] *илабен.*
[33] *минан.*
[34] *кашкалди.*
[35] *бойыне.*
[36] *сүрди.*
[37] *булагасен.*
[38] *каласең.* Кыясы катчыдан ката кеткен го. Талап кылынган сөз — «калаасын».
[39] *бузоб.*
[40] *чавыб.*
[41] *тан кушаң.*
[42] *шхрине.* Кыясы катчыдан ката кеткен го. Талап кылынган сөз — «шаарыны».
[43] *тулусең.*
[44] *улоб.* Жазылуунун мааниси анча так эмес. Контекст боюнча талап кылынган сөз — «өлүп». Балким жазууда катчыдан ката кеткендир. Жалпы эле мурдагы катчыдай болбогону менен азыркы текстерди кагаз бетине түшүрүп жаткан адам да сабат деңгээли жактан начар. Ал жазган көп сөздөрдү чийилгени боюнча эмес, контекстке карата божомолдоп таап берүүгө туура келет.
[45] *дорге.*
[46] *дигандан.*
[47] *уголды.*
[48] *гиб.*

[49] *ушо.* «Ушу» — делген сөз экинчи сап жогорудагы сапта — «
түрүндө жазылган. Демек бул катчы да «о», «у» тамгаларынын т
лүү белгилерин кээде койсо, кээде койбой аралаш жаза берет. Мы
наркы бул катчы жазган текстерди окууда анын мындай ыгы
алынып, «о», «у», «ө», «ү» тамгаларынын айырмалары чийилиши
ча эмес, маанисине карата окулмакчы.
[50] *гүндө.*
[51] *бойында.*
[52] *кордыгын.*
[53] *алуге.*
[54] *салуге.* Катчы сөз аягындагы «а» тамгасын «э» аркылуу ж
экен. Мындан нары анын ушул ыгы эске алынып, эгер андай жазы
тан мазмунга зыян келбесе жана жазылган сөздүн мааниси конте
так жооп берип тургандай болсо андай жазылуулар эскертүүсү
туура үлгүсүндө берилет.
[55] *кинкашиб.*
[56] *булоб.*
[57] *угоб.*
[58] *ушонде.*
[59] *көрбайлик.*
[60] *углы.*
[61] *болганың.*
[62] *кабге.*
[63] *ташикенге.*
[64] *ауалдан.*
[65] *көрганың.*
[66] *булган.*

12251—12390

[1] *тутдык.*
[2] *сактыге.* Балким катчыдан ката кеткен болушу да мүмкүн. текст боюнча талап кылынган сөз — «сактыкка».
[3] *хордок.*
[4] *яраткандын.*
[5] *басебай.* Кыясы катчыдан ката кеткен. Талап кылынган с
«басылбай».
[6] *тиган.*
[7] *диган.*
[8] *секиз.*
[9] *гүндан.*
[10] *ордасы.*
[11] *жагыне.*
[12] *күрбай.*
[13] *күндан.*
[14] *якка.*
[15] *фейли.*
[16] *бузолды.*

17 *якын.*
18 *булгандар.*
19 *яныне.*
20 *өсанды.*
21 *ташкин.*
22 *шхарине.*
23 *көйдириб.*
24 *салбасен.*
25 *учин.*
26 *биздан.*
27 *калбасен.*
28 *кафелат.*
29 *бадыше.*
30 *өткан.*
31 *көкайды.*
32 *түбүнан.*
33 *күбөйди.*
34 *нугой.*
35 *чуңдогу.*
36 *мглим.*
37 *геб.*
38 *хыбары.*
39 *геткан.*
40 *жердеган.*
41 *ногуй.* Төрт сап ыр жогоруда бул адам атын катчы «нугой» түрүндө жазган эле.
42 *үлүбтир.*
43 *гечир.*
44 *галиб.*
45 *бүлүбтир.*
46 *нугойдын.*
47 *уулы.*
48 *газинде.*
49 *улардын.*
50 *кетыллган.*
51 *якы.*
52 *улусы.*
53 *осенди.*
54 *тузади.*
55 *анкира.*
56 *твдан.*
57 *үткариб.*

12301—12350

1 *якыбды.*
2 *ялгыз.*
3 *тунун.*

4 *уйына.*
5 *икав.*
6 *урынында.*
7 *шхар.*
8 *якыбдын.*
9 *кызак.*
10 *журтын.*
11 *илин.*
12 *ыйлатыв.*
13 *жыңбас.*
14 *диканды.*
15 *илдарды.*
16 *акыратге.*
17 *жибарыб.*
18 *жулу.*
19 *жирге.*
20 *немасин.*
21 *ушаны.*
22 *болжалсыз.*
23 *гиргүлдан.*
24 *урганы.*
25 *илабин.* Бул адам атын жогоруда (12221-сап ыр) катчы «илабе түрүндө жазган эле.
26 *газиб.*
27 *ташкиндик.*
28 *торчы.*
29 *жерлаб.*
30 *төкүн.*
31 *имаз.*
32 *журыт.*
33 *оркандыр.*
34 *кантат.*
35 *жирдаган.*
36 *жиңмаган.*

12351—12400

1 *жүрсин.*
2 *болбасын.*
3 *торсе.*
4 *тодакы.* Оозеки сүйлөөдө «тоодакы» түрүндө айтыла бери мүмкүн.
5 *тосене.*
6 *ортасы.*
7 *чынголге.*
8 *ятсын.*
9 *хбарлашгын.*
10 *каби.*

[11] *магкол.*
[12] *билаги.*
[13] *ёбан.*
[14] *яйык.*
[15] *якын.* Катчыдан ката кеткен. Жазылышты «жакын» деп окуса болот, ал эми контекст боюнча талап кылынган сөз — «жакыр».
[16] *чичанын.*
[17] *ёга.*
[18] *сүйлашиб.*
[19] *күлашиб.*
[20] *палбандары.*
[21] *йөналды.*
[22] *парыскан.*
[23] *сүйратыб.*
[24] *үңариб.*
[25] *ил.*
[26] *күбайыб.*
[27] *жрак.*
[28] *жавчы.*
[29] *булотдей.*
[30] *кхыры.*
[31] *йүзине.*
[32] *мирғандар.*
[33] *кытайден.*
[34] *гиткан.*
[35] *гискирдин.*
[36] *йөнаб.*
[37] *мор.* Катчыдан ката кеткен. Жазылуудан маани чыкпайт. Контекст боюнча талап кылынган сөз — «кабар».
[38] *алыңар.* Кол жазманын 673-бетиндеги текстердин эң акыркы сабы болгон ушул ыр сабынын аягындагы баракты ачык жериие кара карандаш менен 25/V г. Ташкент» — деп орусча жазып турул К. Мифтаков кол койгон. Кайсыл жылда жазылганы белгисиз, жазуунун максаты да түшүнүксүз. Ушул ыр сабы менен 204-номерлүү кол жазмадагы тексттер бүтөт. Бул кол жазмадагы жазылган тексттердин жалпы көлөмү 12397 сап ыр.
[38] *Балбандар күрсү сүйрешиб.* Ушул ыр сабы менен кол жазманын жаңы дептер — тому башталат. Окуя мурдагы эле элизоддун андан наркы уландысы. Тексттер жазылган биринчи барак көп урунуудан эскирип, жазылгандар чала өчүп калган. Анын үстүнө дептердин кагазы нын тартып, суу төгүлгөндөнбү, же тамчы тамгандандбы кагаз суу болуп, кайра кургаганда суунун тагы пайда болгон жана баракгагы мурда эле эскирген жазуулар оңуп, өңү өчүп, көпчүлүгүн окуу мүмкүн болбой калган. Баракгын айрылып, эскилиги жеткен четтерин ремонттоо максатында жабыштырылган тилке кагаздар айрым жазууларды басып калган, ал жерлерде эмне жазылганын жоромолдоого да мүмкүн эмес. Мисалы: баракгын баш жагына туурасынан чапталган тилке ак кагаздын алдында да жазуу бар экени баракгын экинчи — сырткы бетинен ошол жерди караганда билинип турат, бирок кандай сөздөр экенин божомолдоого мүмкүн эмес. Ушуну эске алганда «Балбандар күрсү сүйрөшүп» делген ыр сабы дептердеги биринчи саппы, же ага чейин да саптар, же сап барбы — аны так айтуу кыйын. Жабыштырылган тилке ак кагаздын алдында калган жазуу тексттерге коюлган тема болушу да ыктымал. Анткени баракгын аягындагы ачык жерге «Манас баатыр Ташкенди каратканы» — деген сөздөр кара сыя менен (дептердеги ыр тексттерин жазган сыянын өңү көк) жазылган. Жазылуунун аткарган милдети белгисиз, аны тема деп түшүнсө болот. Ушул сөздөр баракгын башына жазылып, чала өчүп калганда баракты жаңылоо аракети менен упурап бараткан чекесин бекитиш үчүн чапталган тилке кагаз ал жазылууну басып калышы толук ыктымал. Ошону менен бирге эле ал жерде тема эмес, ыр сабы, же ыр саптары (болсо экиден көп эмес) болуу мүмкүндүгүн да эстен чыгарып салуу жарабайт. Себеби: тексттерге тема коюу мурда болгон эмес, коюлган темалардын жолукандарынын дээрлик баары башка сыя менен жазылганы көзгө урунат.

Ар бир учурга улам кайра токтолуп, эскертүүлөр берип олтурбас үчүн алдын ала айтып коё турганыбыз кол жазманын ушул биринчи (катар номер коюуда ал бет 2-делип көрсөтүлгөн) бетиндеги жазылган тексттердин көпчүлүгү даана окулган жок. Лупа пайдаланып аракет кылууга карабастан айрым жерлердеги жазылуулардын тактыгына кепил боло албайбыз, анткени болжол менен, контекстке, жалпы эле маанасчынын стиль бөтөнчөлүгүнө, кээ бир саптардын салттык мүнөздөгү айтылыштарына карап берилген жерлер аз болгон жок.

[39] *сүйлешиб.* Оозеки сөздө ушул түрдө айтыла берет. Тексттерди жазган катчы Ы. Абдыракманов. Кол тамгага караганда бул дептер — томго кирген тексттерди баштан аяк бүт бир гана адам жазган өңдөнөт (жоромолдун чын-төгүнү иш үстүндө көрүнөр. Эгер башка катчы да катышкан жерлер учураса өз-өз ордунда эскерилет). Бул абал тексттерди басмага даярдоо ишин бир топ жеңилдетери шексиз. Анткени жазуунун бир катчыга таандык белги-учурларын тактоо, аларды жалпылаштыруу жана ошого ылайык атайын эскертүүлөрго киргизилген сөздөрдүн санын бир топ кыскартуу мүмкүнчүлүгү пайда болот. Анын үстүнө Ы. Абдыракманов өзүнүн сабаттуулук деңгээли жактан жазуу ишине катышкан катчылардын арасындагы тыңдарынын бири, жазуу ишинде өзүнө таандык ыгы, системасы бар жана ал системаны негизинен туруктуу мүнөздө сактап иштеген адам.

[40] *найзаның.* Ы. Абдыракманов жазган тексттерде система түрүндө болбосо да сөз аягында келүүчү «н» тамгасын «ң» аркылуу жазуу учурлары көп кездешет. Сөздү мындай жазуу ошол жерге «ң» келет деп ишенгендиктен, же «н» менен «ң» тамгаларынын айырмасын түшүнбөгөндүктөн эмес, атайылап эле кыргыз сөзүн эч курбаса ушул түрдө өзгөртүп, «маданиятташтырып», адабий тилдин үлгүсүнө жакындатуу аракетинин натижасы өңдөнөт. Мындан нары бул катчы жазган тексттердеги ушул белгиге жата турган учурлар эгерде жазылган сөздүн маңызы ал тамгалардын алмашуусунан өзгөрүп кетпесе жана контексттеги маани даана байкалып турса сөз эскертүүсүз эле туура үлгүдө окулат.

Албетте, кандайдыр башка себептерге байланыштуу учурлар ыгына жараша эскертилет жана чечмеленет.

[41] *учы.* Ы. Абдыракманов сөздөрдү угулушу боюнча так жазууга аракеттенген катчылардын бири. Кыргыз орфографиясынын өзүнө ылайык эрежелери иштелип чыга элек ошол шартта сөздөрдү так жана туура чийүүнүн бирден бир туура жолу ар бир сөздү угулушуна карата берүү эле. Кыргыз тилинде айрым аяты «у» тамгасы менен аяктаган, же «у» катышкан сөздөр оозеки сүйлөөдө «ы» катары, же «у» менен «ы» экөөнө тең жакын турган, өзүнчө экөөнүн ортосундагы дабыш угулган учурлар кездешет. Ошондой сөздөрдүн бири «учу». Айрыкча ушул эле сөздү «учуна» катары айтканда «учына» катары угулушу мүмкүн. Мындан нары катчы жазган тексттерди окууда ушул абал эске алынат жана сөздүн оозеки айтылышында «у» эмес, «ы» угулган учурлары кездешсе жана аны катчы угулушуна ылайык жазса, андай сөз атайын эскертүүсүз эле туура үлгүдө окулат жана бүгүнкү орфографиянын эрежелеринин талаптарына ылайык берилет.

[42] *чабышыб.* Сөз аягында келүүчү «п» тамгасын сөздөрдүн оозеки айтылуудагы угулушуна карата «б» менен жазуу жеке эле Ы. Абдыракмановго гана эмес, дээрлик бардык катчыларга мүнөздүү белги. Бука чейин катчынын ким экендигине карабастан ушул ык менен жазылган сөздөр туура үлгүсүндө окулуп жана бүгүнкү орфографиянын талаптарына ылайык берилип келген эле. Ошол салт мындан нары да эскертүүсүз улантылат.

12401—12450

[1] *буданды.* Сөздүн туура үлгүсү — «бууданды». Ушул томго кирген тексттерди басмага даярдоого китептин баш чендеринде атайын эскертүүдө созулма үндүүлөр катчы тарабынан бир эле тамга менен жазылган учурларда эгер сөздүн маанисн бузулбаса жана маңыз контексттин талабына туура келип турса улам эскертип олтурбастан эле туура үлгүдө окулары айтылган эле. Ошол ык мындан нары да кол жазма томдун материалдары бүт басмага даярдалып бүткүчө улантыла бермекчи.

[2] *булыт.*
[3] *чыңырау.*
[4] *өлчели.*
[5] *таудан.*
[6] *жортбаган.*
[7] *чөби.*
[8] *мангытдан.*
[9] *өңкей.*
[10] *өлимден.*
[11] *көтергени.*
[12] *куйылган.*
[13] *туңук.*
[14] *бөлинбей.*
[15] *тозаңын.*
[16] *таудай.*

[17] *бурылтыб.*
[18] *толкыган.*
[19] *тууны.*
[20] *урынтыб.*
[21] *суулы.*
[22] *топасын.*
[23] *журылтыб.*
[24] *курылтыб.* Бул ыр сабы менен кол жазманын 2-бети (катчы койгон катар номер боюнча үчүнчү бет) башталат. Бул беттеги алгачкы 4 сап ыр да жазылган баракка суу тийүүдөн жапа чегип, чала өчкөн абалда. Алар баракты 1-бетиндеги көпчүлүк ыр саптары сыяктуу эле араң көрүнөт жана начар окулат. Ошондой эле баракты сол тарабындагы чети суунун зардабы өткөндүктөн жазылган сөздөр өчүп, көбү көрүнбөй калган. Алар да же окулбайт, же начар окулат.
[25] *атды.*
[26] *кийин.* Ыр сабынын тутумунда ушул түрдө айтылышы мүмкүн. Бирок ырдын кагаз бетине түшүрүлгөн түрдөгү көрүнүшүндө — аны окуганда стилдик мүчүлүштүк сезилип турат. Сөздүн — «кийинки» делиши туура болор эле.
[27] *ногай.*
[28] *аулиядан.*
[29] *ногайдын.*

12451—12500

[1] *өкимин.*
[2] *жолбарсы.*
[3] *ошанчаны.*
[4] *оян.*
[5] *уйшиндерден.* Ы. Абдыракманов башка катчылардан айырмаланып ар бир тамганын өзүнө тиешелүү белгилерин так коюп жазган адам. Ошон үчүн бул жердеги анын жазганын «үйшиндерден» — деп окууга болбойт. Сөздөгү тамгалардын чийилиши боюнча так окуганда жазылыш «уйшиндерден» катары окулат.
[6] *Умет.*
[7] *Усен.*
[8] *каракожа.*
[9] *чагау.*
[10] *күлдирдин.*
[11] *күлди.*
[12] *күлдиргичи.*
[13] *кутынай.*
[14] *шаймажай.* Кыясы катчы ката кетирген. Адатта бул сөз «шаймашай» түрүндө айтылат.
[15] *каратока.*
[16] *койгытдан.*
[17] *баубек.*
[18] *шүкир.*

[19] *тобекел.*
[20] *ауыракты.*
[21] *дорбендердин.*
[22] *төлгечи.*
[23] *төлек.*
[24] *торе.*
[25] *жөлек.*
[26] *кара курым.*
[27] *кошылган.*
[28] *көричи.*
[29] *аударыб.*

12501—12550

[1] *беручи.*
[2] *токатай.*
[3] *мурынтан.*
[4] *моңал.*
[5] *жаурынчы.*
[6] *торылчы.*
[7] *бөгел.*
[8] *жаусын.*
[9] *дорбени.*
[10] *жолды.* Чийилишине карата сөздү «жолду» — деп окуса болот, бирок андай маани контексттин талабына так жооп бере албайт. Талап кылынган сөз — «жолдуу».
[11] *бөгели.*
[12] *окчы.*
[13] *жамыгат.*
[14] *адман.* Атайын жазылыш экенин, же катчыдан ката кеткенин так айтуу кыйын. Талап кылынган сөз — «албайм».
[15] *кан.* Баректин сол жак четине чыгара жазылган бул сөз өчүп, окулбай калган. Сөздөгү биринчи тамга «к» (кы) экени баамдалат, калгандарын тактоо мүмкүн эмес. Контекстке жана жогорку ыр саптарындагы бул сөздөргө уйкашкан сөздөргө (атадан, канча жан) караганда бул сөз — «кан» дешке толук негиз бар.
[16] *өшитиб.*
[17] *суусы.*
[18] *токтаган.*
[19] *таусы.*
[20] *кыбле.*
[21] *жаусы.*
[22] *томыктай.*

12551—12600

[1] *белгили.*
[2] *каусы.*

[3] *жүрген.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтыла берет.
[4] *улының.*
[5] *мусылмандын.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө айтыла бериши мүмкүн.
[6] *урышмакка.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө айтыла берет. Сөздө дүн ушул мүнөздөгү оозеки айтылганы боюнча жазылган үлгүлө мындан нары эскертилбей эле туура түрдө окула берет.
[7] *дөкерлердин.*
[8] *күйик.*
[9] *тореңди.*
[10] *чууны.*
[11] *өлтирген.*
[12] *өзиңер.*
[13] *омелиб.*
[14] *кошыны.*
[15] *шамшын.* Бул адам аты салттык түрдө буга чейин «Шамың ша делип келди эле. Балким катчыдан ката кетиши да мүмкүн.
[16] *тулысы.*
[17] *улыктарын.*
[18] *өлтиртаб.*
[19] *курышты.*
[20] *тунышты.*
[21] *чокыныштыб.*
[22] *чогылыб.*
[23] *зордыгын.*
[24] *көбине.*
[25] *көкченин.*

12601—12650

[1] *журтды.*
[2] *дааолды.*
[3] *өлдү.* Кол жазмадагы жазылган сөз өчүп калып, окулбайт. К текстке караганда бул жердеги сөз — «өлдү».
[4] *дөрга*
[5] *сууны.*
[6] *кошыб.*
[7] *саурынды.*
[8] *орынды.*
[9] *көлден.*
[10] *органы.*
[11] *ошага.* Сөз «ошого» — деп окулат. Бирок бул жерде ушул с лөмгө кирген жогорку ыр саптагы «башага» деген сөзгө уйкашты үчүн манасчы өзү эле ушул түрдө «ошага» — деп айтышы да мүмк Анткени бир сүйлөмдү түзгөн эки сап ыр манасчынын ыгы боюнча ара бири-бирине уйкашуу керек эле. Бул жерде жазылышты «ошого» деп алсак, жогорку саптын аяккы сөзү «баашага» менен уйкаштык эле алыс болуп калат. Ал эми уйкаштыктын таламына ылайык кэ

айрым сөздөрдү буруп айтуу жеке эле Сагымбайда гана эмес, оозеки көркөм чыгармачылыкта кенен жолуккан ыкмалардан.

[12] *чулы.*

[13] *тири.* Оозеки сүйлөөдө ыр текстинде кээде ушул түрдө айтылышы да мүмкүн.

[14] *даңгүлдеги.*

[15] *уккын.*

[16] *суңшаудагы.*

[17] *жүрчи.*

[18] *обадагы.*

12651—12700

[1] *оңалбаган.*

[2] *боридей.*

[3] *улытыб.*

[4] *бойгытдагы.*

[5] *бойбайлатыб.*

[6] *ойлабас.*

[7] *урышар.*

[8] *колыбыз.*

[9] *көбин.*

[10] *жолыбыз.*

[11] *шорыбыз.*

12701—12750

[1] *бутаб-канат.* Кыясы катчыдан ката кеткен. Бул кошмок сөз, адатта, «бутап-канап» түрүндө айтылат. Катчы жазганды — «бутап-канат» — деп окуганда туура маани чыкпайт.

[2] *топасы.*

[3] *тозылыб.*

[4] *ауага.*

[5] *созылыб.*

[6] *үши.*

[7] *жигод.*

[8] *хинди.*

[9] *улыгы.*

[10] *турагы.* Сөздү манасчы жогорку ыр саптарына уйкаштыруу үчүн — «туругу» катары айтышы да мүмкүн. Маани өзгөрбөйт.

[11] *тортеу.*

[12] *куйрыгын.*

[13] *буйрыгын.*

12751—12800

[1] *ораздыг.*

[2] *көне.*

[3] *сойыбтыр.*

[4] *койыбтыр.*

[5] *көбдеб.*

[6] *көчиб.*

[7] *жулышыб.*

[8] *көбилди.*

12801—12850

[1] *көбилде.*

[2] *көңки.*

[3] *жомакда.*

[4] *толтай.*

[5] *кейкеустен.*

[6] *тозыб.*

[7] *дугыл.*

[8] *тозаң.*

[9] *ойга.*

12851—12900

[1] *я.* Манасчы сөздү ушул түрдө (йа) айтышы да мүмкүн.

[2] *караулга.*

[3] *дубиртин.*

[4] *журтына.*

[5] *яфиш.*

[6] *журтынын.*

[7] *көтерилди.*

[8] *көңки.*

[9] *көдең.*

12901—12950

[1] *күрсиси.*

[2] *аур.*

[3] *окдары.*

[4] *бүтин.*

[5] *болатдан.*

[6] *колаткан.*

[7] *урышка.*

[8] *аузга.*

[9] *жолтай.*

[10] *жауда.*

[11] *колдай.*

[12] *жортыб.*

[13] *мурыт.*

[14] *журт.* Сөздү манасчы «журут» түрүндө айтышы мүмкүн. Антке ни жогорку ыр сабындагы буга уйкашкан сөз — «мурут». Сөз «журт» «журут» түрүндө айтыла берүүсү адаттагы көрүнүш.

[15] *касиетди.*
[16] *акырыб.* Жазылууну «айкырып» катары окууга да болот. Бирок сөздү манасчы өзү «акырып» түрүндө айткан дешке негиз бар. Анткени бул сөз бардык катчылар тарабынан «акырып» делип жазылат. Буга караганда манасчы өзү ушул түрдө айтса керек.
[17] *абаңа.* Сөздүн туура формасы «абаңды» болуу керек эле. Бирок манасчы ыр саптарындагы ыргакты жана уйкашуунун толук болуусун каалап «абаңа» түрүндө айтышы ыктымал. Оозеки сүйлөөдө мындай стилдик мүчүлүштүк анча байкалбайт.

12951—13000

[1] *түшире.*
[2] *тозганга.*
[3] *урады.* Сөздү катчы буруп жазбай эле манасчы өзү ушул түрдө айткан өңдөнөт. Анткени уйкаштыктын талабы ошондой.
[4] *бөлиб.* Жазылганды «бөлүп» — деп окуса болот. Бирок баары бир сүйлөмдө стилдик мүчүлүштүк кала берет. Туурасы — «бөлүнүп», же катчыдан ката кеткен, балким ыргактын шыр кетүүсүн сактоо үчүн манасчы өзү ушул түрдө айтышы да мүмкүн.
[5] *көтергенче.*
[6] *күрсини.*
[7] *төгилди.*
[8] *оңбагырды.*
[9] *лайлама.* Сөздүн туурасы «лайламага» болуш керек эле. Кыясы катчыдан ката кеткен өңдөнөт.
[10] *күрсисин.*
[11] *жошылды.*
[12] *өксиб.*
[13] *озиниң.*
[14] *сүрилиб.* Жазылышты «сүрүлүп» деп окуса болот. Бирок мындай маани контекстин талабына так жооп бербейт. Кыясы катчыдан ката кеткен, талап кылынган сөз — «сүрдүгүп».
[15] *ургырдын.*
[16] *түрилиб.*
[17] *аузы.*
[18] *топырак.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө да айтылышы мүмкүн.
[19] *сүртиб.*
[20] *көтерилиб.*
[21] *көдеңге.*
[22] *көмелениб.*

13001—13050

[1] *суурыб.*
[2] *оде.*
[3] *буякка.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө айтылат. Туура жазылышы — «бу жакка».

[4] *көдеңдин.*
[5] *тыякка.*
[6] *солтени.* Жазылышты сырткы жакындык белгилерине, угулуш дагы сөздүн айтылышына карап — «султаны» деп окуса болор эле Бирок андай маани контекстке туура келбейт. Талап кылынган сөз «сөөлөтү» Балким катчы «сөөлөтү» деген сөздүн маңызын «султаны» деп түшүнүшү да ыктымал. Же жөн эле жазууда ката кетириши мүмкүн.
[7] *олчер.*
[8] *үстүндеги.*
[9] *саут.*
[10] *кахармандай.*
[11] *жоңында.*
[12] *ургыра.*
[13] *жол кошыб.* Жазылганды «жол кошуп» — деп окууга болот. учурда сөздүн маңызы жолу кошулду, жолу бирикти, б. а. бири-бири учурады дегенди туюнтат. Ушул эле жазылышты «жолгошуп» ката окууга да болот. Анда «жолугушту» делген маңыз туюнтулат.
[14] *болжаб.*
[15] *болатка*
[16] *көсел.*

13051—13100

[1] *көзинен.*
[2] *оты.*
[3] *сурды.*
[4] *оңбастыгы.*
[5] *экеуи*
[6] *баусы.*
[7] *мойнына.*
[8] *көдеңден.*
[9] *көдеңди.*
[10] *көңилин.*
[11] *көргенди.*
[12] *тобей.* Кыясы катчыдан ката кеткен өңдөнөт. Ы. Абдыракман катчылардын ичиндеги бардык тамгаларды өзүлөрүнө таандык тиешлүү белгилери менен так жазган жалгыз катчы. Бул адам атын адатта «Түбей» түрүндө жазчу эле. Бул жерде «ү» тамгасынын орду «о» жазыптыр. Ошону эске алып катчыдан ката кетсе керек деп эсептедик.
[13] *көгей.*
[14] *түбинен.*
[15] *өлимин.*
[16] *урыгым.*

13101—13150

[1] *көбтигим.*
[2] *мурынгынын.*

[3] *жауга.*
[4] *нибиее.*
[5] *гкаше.*
[6] *сабе.*
[7] *чукылы.*
[8] *токтыгы.*
[9] *жоктыгы.*
[10] *кейкеус.*
[11] *конышыб.*
[12] *толышыб.*
[13] *чөлин.*
[14] *ортадан.*
[15] *уруусы.*

13151—13200

[1] *кыбледе.*
[2] *үлкен.* Сөздүн мындай түрдө берилиши катчынын бурмалап, же башка тилге которуп жазып койгону эмес, манасчы өзү ушул түрдө айткан. Себеби: бул айтышты бурмалаган деп эсептеп, аны кыргызчалатсак ыр сабындагы ыргакты бузбай айтууга мүмкүн болгон ылайыктуу сөз табылбайт. Так ушул себеп менен манасчы «үлкөн» — деген сөздү пайдаланган.
[3] *жугызган.*
[4] *туруумын.* Балким катчыдан ката кеткен дешке да болор. Анткени «турумун» делген сөздү созулма түрүндө жазуунун зарылдыгы деле жок эле.
[5] *жөнимди.*
[6] *даулетим.*
[7] *саулетим.*
[8] *сометим.*
[9] *коканда.*
[10] *даулесим.*
[11] *үлкен.* Сөз манасчы тарабынан ушул түрдө айтылган. Себеби: кыргыз тилиндеги буга маанилеш сөздөр ыр сабындагы ыргактын талабына туура келбейт.
[12] *моңалды.*
[13] *көбсиниб.* Оозеки сүйлөөдө ушул түрдө айтылыш да мүмкүн.
[14] *көмилдия*
[15] *жогалды.*
[16] *койбасмын.*
[17] *жаукести.*

13201—13250

[1] *турмын.*
[2] *бостонды.*
[3] *сендер.* Манасчы тарабынан ушул түрдө айтылышы да мүмкүн.

[4] *тогызынчы.*
[5] *көргезейин.*
[6] *ортага.*
[7] *турумын.*
[8] *орайлык.*
[9] *курыдың.*
[10] *окысы.*
[11] *ордың.*
[12] *нойгытдыр.*
[13] *ордаңды.*
[14] *торгабдыр.*
[15] *шордабдыр.*
[16] *ойнабагын.* Катчыдан ката кеткен. Жазылганды «ойнобогун»» — деп окуса болот, андай маани контекстке туура келбейт. Талап кылынган сөз — «ойлобогун».
[17] *үчинчим.*
[18] *окчыдыр.*
[19] *окчыдан.*
[20] *төртинчи.*
[21] *толганың.*
[22] *оңды солды.*

13251—13300

[1] *ауалкы.* Мындай жазылуу мурда «абалкы» делип окулду эле. Бул жерде сөздү манасчы «оболку» түрүндө айткан дешке негиз бар. Анткени мурдагы ыр сабынын биринчи сөзү «о» менен башталгандыктан ыргакты, үндөшүүнү күчөтүү үчүн бул жердеги сөздү да «о» менен баштап айтуусу мүмкүн. Сөз оозеки сүйлөөдө, ал эле эмес жазууда да «абалкы», «оболку» түрлөрүндө айтыла, жазыла берет, маани бир.
[2] *жзийре.*
[3] *баурыңды.*
[4] *өлимди.*
[5] *ойратка.*
[6] *сөзим.*
[7] *тогызы.*
[8] *ойланбас.*
[9] *мундыз.*
[10] *журуден.*
[11] *кушчы.*
[12] *болганга.*
[13] *курыб.* Сөз «куруп» түрүндө айтылышы да мүмкүн. Бул жерде «куурап» делген түрү контекстке толугураак жооп берип турат. Анын үстүндө манасчы «куурап» деп айтканды катчы «куруп» түрүндө жазып коюшу да толук ыктымал.
[14] *угызыб.*
[15] *урыгың.*
[16] *улынан.*
[17] *улыгың.*

3301- 13350

[1] *жүрибсиң.*
[2] *ауырагын.*
[3] *урышты.*
[4] *талау.*
[5] *болбайбы.*
[6] *көлебсиң.*
[7] *жонебсиң.*
[8] *урышууга.*
[9] *нуркы.*
[10] *тубиң.*

13351—13400

[1] *тотыдыр.*
[2] *отыдыр.* Сөздү ушул формада манасчы өзү эле уйкаштын талапмына ылайыкташтырып айткан.
[3] *нечүн.* Оозеки сөздө, айрыкча ыр тутумунда, ушул түрдө айтыла берет.
[4] *суерсиң.*
[5] *отка.*
[6] *күерсиң.*
[7] *түүн.* Манасчы тарабынан ушул түрдө айтылышы да мүмкүн.
[8] *көкине.*
[9] *көңилге.*
[10] *орынын.*
[11] *байчора.*
[12] *бутирермин.*
[13] *жанчора.*
[14] *кутылууга.*

13401—13450

[1] *чолау.*
[2] *кара чора.*
[3] *үйшин.*
[4] *устиңе.*
[5] *ауалың.*
[6] *тозеб.* Кыясы катчыдан ката кеткен. Катчынын жазуу ыгын эске алганда бул маанидеги сөз «тозыб» түрүндө жазылмак.
[7] *япасым.*
[8] *түширем.*
[9] *улы кичиге.* Манасчы сөздү «улуу кичиге» — түрүндө айткан болуусу мүмкүн.
[10] *баа озыр.* Жазылган сөздүн мааниси түшүнүксүз Жазылууну «базур», же «баа озур» катары окууга болор эле (түп нускасын 28-бети). Контекст боюнча «качып», же «бозуп» (Качып жатып албагын, же ошол эле маңызды туюнткан «Бозуп жатып албагын») — делге сөздөр туура келер эле. Бирок жазылыштын сырткы белгилерин эск алганда бул жерде ал сөздөрдүн бири жазылган эмес. Балким манас чы биз билбеген сөздү (башка элдердин, кытай-калмак сөздөрү болу да ажеп эмес) колдонгондур. Жазылыштын маанисин тактоо аракет көрүлөт.
[11] *ойнатыб.*
[12] *октарылтыб.*
[13] *сойлатыб.*

13451—13500

[1] *жаучы.*
[2] *булытдай.*
[3] *урстемдей.*
[4] *чопкыт.*
[5] *чапталы.* Жогорку саптагы ушул сөзгө типтеш сөз «капталуу созулма «уу» аркылуу толук туура үлгүдө жазылган.
[6] *күймели.*
[7] *бөдеги.*
[8] *түймели.*
[9] *отбейт.*
[10] *көздеб.*
[11] *жүргин.*
[12] *мунезин.*
[13] *соң.* Ушул ыр сабы менен кол жазманын 28-бети бүтөт. 29-бе тин жогорку жагындагы ачык жерге «Көкөтөй колу менен Манаск кошулганы» — делген сөздөр кара сыя менен (кол жазмадагы тексте жазылган сыянын өңү көк) жазылып, сөздөрдүн алды сызылган (тем дегендиктин белгиси). Кол тамга Ы. Абдыракмановдуку. Тексттерд жазган адам да кол тамгасына караганда ушул катчы. Бирок, теман ал тексттерди жазып жаткан учурда эмес, алда канча кийин жазга Бул абал кол тамгалардан да даана байкалып турат (теманы катч кийинки учурларга мүнөздүү кол чиймеси менен жүзөгө ашырган
Тема коюудагы максат окуяларга өзүнө ылайык ат берүү, ошон менен тексттерге тактык киргизүү далалатына байланышса кере Ошондой болсо да бул теманы манасчынын өз эркинен тышкары ин телген, ал айткан текстке кийлигишүү деп эсептеп, тексттерге кирги ген жокпуз.
[14] *болгандан.*
[15] *орталары.*
[16] *ошал.*
[17] *орайы.*
[18] *жауаб.*

13501—13550

[1] *жөнегин.*
[2] *мурынтадан.*

[3] *бузыб.*
[4] *курыткан.*
[5] *көнибиз.*
[6] *урыктан.*
[7] *түширди.*
[8] *кордаган.*
[9] *өзгече.*
[10] *яфишден.*
[11] *турсың.*
[12] *бойым.*
[13] *дүркирейт.*
[14] *ора тобени.*
[15] *торени.*
[16] *кожаңдатпай.*
[17] *койгылашыб.*
[18] *көрели.*
[19] *көринтбей.*
[20] *болели.*
[21] *олели.*
[22] *көкстей.*

13551—13600

[1] *окчылардан.*
[2] *жүздин.*
[3] *тотылардын.*
[4] *сайышы.* Ыр сабы эки колонканын ортосундагы ачыкка ылдыйтан өйдө карай кыягач жазылып, кайсыл жерге киргизилери белги менен көрсөтүлгөн. Кол тамга катчынын өзүнүкү. Кыясы тексттерди жазуу учурунда эле калып кеткен сап толукталып, такталган өңдөнөт.
[5] *көкчеликдин.*
[6] *көбтикден.*
[7] *куржын.*
[8] *бөлиб.*
[9] *көчмен.*
[10] *көкөтейдей.*
[11] *жылау.*
[12] *зоры.*
[13] *тургын.*
[14] *мурытдан.* Сөздү балким манасчы ушул түрдө айткан болушу да ыктымал. Ошентсе да түпкү тегине карата «бурут» катары берилди.
[15] *жолыңыз.*
[16] *колыңыз.*
[17] *толкыб.*

13601—13650

[1] *өтелик.*
[2] *баштаб.* Сөздүн мааниси контекстин талабына анча туура келбейт, «баштап» дегенге караганда «таштап» делиш тууралаак болор эле. Балким катчы жаңылыш жазып алгандыр.
[3] *урышканга.*
[4] *бурыт.* Манасчы бул сөздү «мурут» түрүндө эмес, «бурут» — деп эле айткан окшойт. Антпесе бул жерде катчы сөздүн туура үлгүсүн бербейт эле да.
[5] *яжөч-мажөч.*
[6] *көбтиги.*
[7] *болгандар.*
[8] *урышбасак.*
[9] *көбден.*
[10] *күнинен.*
[11] *сояп.*
[12] *келишим.* Кыясы катчыдан ката кеткен, талап кылынган сөз — «келишин».
[13] *бурыл түн.*
[14] *ойланабыз.*
[15] *уркынан.*
[16] *журтынан.*
[17] *уйыб.*

13651- 13700

[1] *нуркыбыз.*
[2] *журтыбыз.*
[3] *өтдик.*
[4] *намутды.*
[5] *тумендешиб.*
[6] *даулет.*
[7] *гисиңиң.*
[8] *бузык.*
[9] *кекеус.*
[10] *яжоч.*

13701—13750

[1] *ангиреүге.*
[2] *мажуса.* Манасчы тарабынан ушул түрдө айтылышы да мүмкүн.
[3] *гисидан.*
[4] *мажусы.*
[5] *суусының.*
[6] *бөлгендин.*
[7] *дудуңыз.*
[8] *иелеб.*
[9] *турдыңыз.*

13751—13800

[1] *муңыңыз.*
[2] *жадау.*

[3] *дашо.* Балким ушул түрдө айтылышы да ыктымал.
[4] *дүги.*
[5] *жүги.*
[6] *орыс.*
[7] *хам.*
[8] *төгилмек.*
[9] *поры.* Контекстке караганда «пору» эл же уруу аты. Бирок буга чейин андай аталыштагы уруу, эл атын тексттерден жолуктурган жок элек. Балким бул жерде «бөрү», же «тору» деген аталыштар туура эмес жазылып калган болуу мүмкүн. Ошондой эле мындай эл, уруу аталышын манасчы текстке жаңы киргизип жаткан болуусу да ыктымал.
[10] *урышсак.*
[11] *муңыңдын.*
[12] *дүңкиб.*
[13] *гарк.*
[14] *мырашкорлык.*
[15] *чөбти.*
[16] *козгалбай.*
[17] *кошылыңыз.*
[18] *көкетейге.*

13801—13850

[1] *суеу.*
[2] *ошаларга.*
[3] *кордаб.*
[4] *козгаланды.*
[5] *жүгинбе.*
[6] *түгиңди.*
[7] *шорыңды.*
[8] *зорыңды.*
[9] *чорыңды.*
[10] *озиңди.*
[11] *жумылтармын.*
[12] *созиңди.*
[13] *сүйлениб.*

13851—13900

[1] *өкимиңе.*
[2] *көнгенден.*
[3] *өзинче.*
[4] *түгетем.*
[5] *түркти.*
[6] *сүйиб.*
[7] *турсыңбы.*
[8] *түликти.*

[9] *маңгулы.*
[10] *куры.*
[11] *көрбейсиңби.*
[12] *койбайсың.*
[13] *көтерелбей.* Жазылышты «көтөрүлбөй» — деп окууга болбойт, андай маани контекстин талабына жооп бербейт. Кыясы катчыдан ката кеткен. Талап кылынган сөз — «көтөрө албай».
[14] *койганга.*
[15] *көтербей.*
[16] *уйкыга.* Контекстке караганда «уйкуда» делиш туурараак.
[17] *көрбейсиң.*
[18] *кетмен тобени.*
[19] *хлакө.*

13901—13950

[1] *сау.*
[2] *бузыкты.*
[3] *соңыңдан.*
[4] *согыш.*
[5] *колыңдан.*
[6] *койбастан.*
[7] *саултыб.*
[8] *көкетейдин.*
[9] *туусы.*
[10] *торгалыб.*
[11] *кошты.*
[12] *түркибаш.*
[13] *өчибтир.*
[14] *түлкибаш.*
[15] *көчибдир.*
[16] *барыбтыр.* Кол жазманын 40-бетинин сол тарабындагы ачык жерге жогорудан төмөн карай кыйгач «З. Манас баатыр Панус канды жеңгени» — деген сөздөр жазылып, алды сызылып коюлган. Аткарган милдети окуяга коюлган тема. Теманын тексттердин арасынан кайсыл жерге киргизилери көрсөтүлгөн эмес, болжолдуу орду ушул жер. Кол тамга Ы. Абдыракмановдуку. Бирок тема тексттер жазылып жаткан учурдан алда канча кийин жазылган. Буга сыянын өңүнүн башкалыгы, кол тамга Ы. Абдыракмановдун өмүрүнүн кийинки учурларына таандык экендик, сөздөр бурмаланбай, өзгөртүлбөй, кыргыз орфографиясынын эрежелерине ылайык катасыз жазылыш ж. б. далил болуп турушат.

Теманы Ы. Абдыракманов өз бүтүмү менен эпостун тексттерине тактоо киргизүү максатында кошумчалаган. Мындай тема манасчы айткан жана жаздырган тексттерде болбогондуктан бастырууга киргизилген жок.
[17] *манжулыкдын.*
[18] *мойындаб.*
[19] *койындаб.*

13951—14000

[1] *турды.*
[2] *ордына.*
[3] *дозакыны.*
[4] *сынды.* Катчы сөздүн аягында созулма **«уу»** келүүчү сөздөрдү **«ы»** аркылуу, ал эми ошондой эле **«үү»** келүүчү сөздөрдү **«и»** аркылуу жазат (атты-аттуу сынды-сындуу ж. б.). Мындан нары башка себептер болбосо мааниси даасын көрүнүп турган мындай сөздөр эскертүүгө киргизилбей эле туура үлгүдө окулат.
[5] *кечки.*
[6] *тошден.*

14001—14050

[1] *өткерди.*
[2] *суртем.*
[3] *сүнги.*
[4] *урды.*
[5] *тошине.*
[6] *она.*
[7] *боленди.*
[8] *кетеакун.*

14051—14100

[1] *сурыбтыр.*
[2] *көзеб.*
[3] *өтикдин.*
[4] *кончы.*
[5] *олер.*
[6] *олбес.*
[7] *курдын.*
[8] *тонга.*
[9] *буйырганын.*
[10] *аурыб.*
[11] *жүрекдин.*
[12] *көкчени.*

14101—14150

[1] *көсем.*
[2] *көкчеге.*
[3] *тозды.*
[4] *бөлекче.*
[5] *төштин.*
[6] *толтасын.*
[7] *одыраңдаб.*

[8] *окка.*
[9] *сүениб.*
[10] *күлениб.*
[11] *корайган.*
[12] *огыны.*
[13] *сурыб.*
[14] *салганы.* Маани контекстин талабына туура келбейт, кыя катчы ката жазган. Талап кылынган сөз — «калганы».
[15] *түлеңги.*
[16] *иер.*

14151—14200

[1] *отбеди.*
[2] *солына.*
[3] *түленгиниң.*
[4] *жонына.*
[5] *ойнына.*
[6] *мойындык.*
[7] *жүргенде.*

14201—14250

[1] *көринди.*
[2] *күрсисинин.*
[3] *туенин.*
[4] *узуны.*
[5] *дөнин.*
[6] *ойратдан.*
[7] *коломсагы.*
[8] *бурында.*
[9] *ордында.*
[10] *өличи.*
[11] *ауздан.*
[12] *жүгирсе.*

14251—14300

[1] *коргашык.*
[2] *окты.*
[3] *оңбасын.*
[4] *бүтирди.*
[5] *ойылды.*
[6] *тойыңды.*
[7] *ауа.*
[8] *көчкен.*
[9] *түтини.*
[10] *дурбеди.*

[11] *үтигиңе.*
[12] *шаудай.*
[13] *умтылыб.*
[14] *сөгибтүр.* Катчынын жазуу ыгын эске алганда бул сөз «сөгибтир» түрүндө жазылышы керек эле. Мындай жазуу катчы атайын ойлонулган, дайым туруктуу мүнөзгө ээ системаны колдонбогондугун айгинелейт.
[15] *көрибтүр.*
[16] *болайын.*

14301—14350

[1] *ат.* Катчыдан ката кеткен. Мындай маани контекстке туура келбейт, талап кылынган сөз — «ак».
[2] *күбе.*
[3] *тонды.*
[4] *урышкан.*
[5] *болатды.*
[6] *согыб.*
[7] *урышканда.*

14351—14400

[1] *орайын.*
[2] *караулы.*
[3] *көмирине.*
[4] *көригине.*
[5] *сойылган.*
[6] *чойылган.*
[7] *көпе.*
[8] *өкимсиген.*
[9] *учын.*
[10] *көмирге.*
[11] *көкерче.*
[12] *оңбаган.*

14401—14450

[1] *окшаб.*
[2] *дүйнеге.*
[3] *желмогыздай.*
[4] *мурытым.*
[5] *коркбай.*
[6] *колдаганы.*
[7] *сундырды.*
[8] *тундырды.*
[9] *огын.*
[10] *огынан.*

[11] *соңкыга.*
[12] *токайдай.*
[13] *иегин.*
[14] *өлчеб.*
[15] *чоргадай.*
[16] *хауа.*
[17] *үзиб.*

4451—14500

[1] *коштаб.*
[2] *бойынча.*
[3] *сауры.*

14501—14550

[1] *үни.*
[2] *сөгибтир.*
[3] *төгибтир.*
[4] *үзилиб.*
[5] *өлиб.* Жазылышты «өлүп» — деп окуу керек. Бирок андай ма контекстке туура келбейт. Кыясы катчы ката жазып алса керек. Та кылынган сөз — «өлгөнүн».
[6] *көнгени.*
[7] *өтти.*
[8] *суурыб.*
[9] *тортеу.*
[10] *чабуны.*

14551—14600

[1] *онерине.*
[2] *бөлинди.*
[3] *ояның.*
[4] *урышты.*
[5] *күчеңдин.*
[6] *чөбини.*
[7] *көбини.*
[8] *үшкиргенде.*
[9] *ортдеб.*

14601—14650

[1] *үстин.*
[2] *күйгизиб.*
[3] *урышта.*
[4] *бегиш.*
[5] *үчеүлеб.*

[6] *топырак.*
[7] *топыракты.*
[8] *тозарсың.*
[9] *корганы.*
[10] *туйыктаб.*
[11] *тортеун.*
[12] *күрсисине.*
[13] *өлдик.*
[14] *орды.*

14651—14700

[1] *көбчилиги.*
[2] *шүкири.*
[3] *төлеги.*
[4] *токталбай.*
[5] *токталбады.*
[6] *турыш.*
[7] *жорынчы.*
[8] *торылчы.*
[9] *жолды.*
[10] *ыктысы.*
[11] *каратулеу.*
[12] *мыктысы.* Сөздүн туура үлгүсү ушул түрдө. Манасчы өзү ушундай эле айтышы да мүмкүн. Бирок жогорку саптагы буга уйкашкан «ыктуусу» деген сөзгө караганда «мыктуусу» катары айтылат дешке да болот, маани өзгөрбөйт, эки учурда тең бир, оозеки сөздө эки үлгү тең колдонула берет.
[13] *күнки.*
[14] *бузылган.*

14701—14750

[1] *ойын.*
[2] *таусын.*
[3] *сүришти.*
[4] *жүришти.*
[5] *урышы.*
[6] *бошыттык.*
[7] *сойлаткан.*
[8] *көбтигин.*
[9] *бөлинди.*

14751—14800

[1] *шоралыкдын.*
[2] *ойынан.*
[3] *чдуның.*

[4] *учты.*
[5] *боздаб.*
[6] *үркти.*
[7] *үркини.*
[8] *көмди.*
[9] *мүлкини.*
[10] *түмендеген.*
[11] *дүниесин.*
[12] *туеси.*
[13] *туеге.*
[14] *төкген.*
[15] *корауда.*
[16] *орауда.*
[17] *кордыгы.*

14801—14850

[1] *түгенди.*
[2] *ойбайлатыб.*
[3] *көсемдери.*
[4] *биелерин.*
[5] *үркинине.*
[6] *дүниеге.*
[7] *дүмирин.*
[8] *түгениб.*
[9] *Урыш иси күз болыб.* Ыр сабын «Уруш изи күз болуп» — де окууга болот. Жазылуу даана эле, өчүрүлгөн эмес, сөздөрдү башк мааниде окууга болбойт. Бирок ыр сабынын жалпы контексттеги ма ниси, ошондой эле саптын өз маңызы анча так эмес. Кыясы урушту изи — натижасы күз сыяктуу — салкын, көңүлсүз, кыскасы начар, тер дегенди туюнтуу үчүн айтылган дешке болор.
[10] *согышарга.*
[11] *кудыкка.*
[12] *уйлерин.*

14851—14900

[1] *үйы.*
[2] *акмола.*
[3] *топалаң.*
[4] *үркген.*
[5] *оралдын.*
[6] *оралыб.*
[7] *аупалга.*
[8] *ауалгы.* Жазылыштын туура окулушу — «абалкы». Бирок бу жерде манасчы сөздү «оболку» түрүндө айткан дешке негиз бар. Ант кени жогорку жана төмөнкү ыр саптары «о» менен башталган сөздө

болгондуктан ыргактын күчөшү, уйкашуу үчүн бул сөз да «о» менен айтылышы керек эле. Форманын өзгөрүшүнөн сөздүн мааниси өзгөрбөйт, «абалкы» да, «оболку» да негизинен бир эле туюнтманы берет. Анын үстүнө оозеки сүйлөөдө экөө аралаш айтыла берет.

[9] *орта тау.*
[10] *үркин.*
[11] *ойратка.*
[12] *опа.*
[13] *ошандан.*
[14] *орта таунын.*
[15] *конды.*

14901—14950

[1] *жолына.*
[2] *жудыңар.*
[3] *көбиңер.*
[4] *курдыңар.*
[5] *жумыш.*
[6] *муныңар.*
[7] *карын.* Сөздүн мааниси анча так эмес. Жазылышы боюнча «карн», же «карын». Балким шашпай, жай — дегенди туюнтар. Контекст боюнча бул жерге туура келүүчү сөздүн жазылыш формасы боюнча «карын» дегенге жакын үлгүсүн таппадык.
[8] *торденишиб.* Сөздүн мааниси анча так эмес. Балким «тирдинишип?»
[9] *урыгын.*
[10] *ташкенге.* Кол жазманын 65—66-беттеринен ушул ыр сабынан тартып 27 сап ыр (65-беттен 16 сап, 66-беттен 11 сап ыр) кимдир бирөө тарабынан кара сыя менен сызылып өчүрүлүптүр, өчүрүлүүнүн себеби белгисиз. Кандайдыр эскертүү, же белги жок. Кыясы бул жердеги тексттерди эпостун окуясына тиешеси жок деп эсептеп окуган бирөө өчүрсө керек. Өчүрүлгөн ыр саптары калыбына келтирилип, башка ыр саптарынын катарында эле текстке берилди.
[11] *олыт.*
[12] *түбдеб.*
[13] *кошбастан.*
[14] *түбин.*

14951—15000

[1] *буйрыгы.*
[2] *биригиб.* Ушул ыр сабынан кийин жазылбай калган ыр саптары болсо керек. Сүйлөм бүтпөй, башкага өтүп кетиптир. Кыясы манасчынын жаңылыштыгы өндөнөт.
[3] *жомагың.*
[4] *дүңгиреген.*
[5] *көченин.*

создешиб.
көздешиб.
бүркти.
сүри.

15001—15050

[1] *урышбай.*
[2] *толды.*
[3] *устиме.*
[4] *коргандагы.*
[5] *камауда.*
[6] *жомагың.* Ушул ыр сабынан кийин, же балким мурда жазылб калган ыр саптары бар окшойт. Анткени бул ыр сабы элким калтыр — сүйлөм бүткөм эмес, сап өзү да башка ыр саптарына байланы пайт, уйкаштыкка да кирбейт.
[7] *мунтиб.*
[8] *өчириб.*
[9] *көчеге.*
[10] *кужылдатыб.*
[11] *куйрыкка.*

15051—15100

[1] *кукылдаган.*
[2] *таугының.*
[3] *үриб.*
[4] *моретиб.*
[5] *жабулы.*
[6] *дуйнесин.*
[7] *буулым.*
[8] *торгың.*
[9] *коркылдаган.*
[10] *доңызын.*
[11] *колтыкка.*
[12] *койкаңдаган.*
[13] *тотысын.*
[14] *шоргалаб.*
[15] *коргалаб.*
[16] *корганының.*
[17] *койгылаб.*
[18] *токмактап.*

15101—15150

[1] *токтатыб.*
[2] *жоктын.*
[3] *жоктатыб.*

[4] *кошына.*
[5] *жорга.*
[6] *торка.*
[7] *өлиги.*
[8] *бүлинишиб.*
[9] *көмик.*
[10] *көрдин.*
[11] *көри.*
[12] *сүйреб.*

15151—15200

[1] *көшынан.*
[2] *зордык.*
[3] *кошын.*
[4] *дабыр-дубыр.*

ТЕКСТТЕРДЕГИ АЙРЫМ СӨЗДӨРДҮН КАТЧЫЛАР ТАРАБЫНАН ЖАЗЫЛЫШЫ.

Аа

Аалы — гали (7616), глы (10989).
аалым — глым (11455).
абаа — ауа (2753).
абага — ауага (12708).
абал — ауал (3341).
абалкы — авалкы (3271), ауалкы (1649).
абалы — аоалы (5087), ауэли (2819).
абалым — ахаолым (11417).
абалын — ахуалын (2380).
абалында — ауалында (4036).
абалың — ауалың (13413).
Абдил — хыбдул (7524).
Абдылда — гыбдалле (4049), гбдылда (7971).
Абдылданын — абдоланын (7523).
Абунасыр — абинасир (5598).
Абыл — аул (4018).
ага — агы (723).
Адис — хдыш (11454).
адиси — хдышы (10809).
ажыдаар — аждахар (2087).
азезил — азасил (10521).
азезилге — азасилге (11457).
азирет — хзирет (7616).
азирети — хзирети (10782).
айдың — айдын (623).
Айкожонун — айкожанын (2842), айкоженин (9972).
ак — хак (2840).
акак — акык (3943).
Акбешим — акпешин (622).
Акеше — гкаше (13107).
акка — хакка (2433).
Акмоло — акмола (14859).
Акунбешим — аконбешин (12217), акымбашым (1820), акынбашын (595), акымбешим (766).
акырет — ахирет (10116),
акыретке — акыратге (12323).
акыреттик — ахиретдик (10937
акыры — ахири (11901).
ал — ол (4152).
алардын — улардын (12291).
Ала-Тоо — ала тао (9730).
алаш — алач (3376), алеч (12204).
Алда — алдо (4239), алла (371
алле (11589).
Алдага же Аллага — аллага (693).
аленгир — алангир (4841), ал кир (4656).
алибин — алиббин (7599).
Алма-Коюр — алмагойыр (533
Алооке — алавке (719), ал (3362), алаоке (5796), ала (3424), алеоке (4284), хл (13898),
Алоокеден — алаукеден (3742
Алоокенин — алаокенин (4402
Алтайлыктын — алты айлыг (12215).
алтоо — алтав (198), алтау (2427).
алтоок — алтавын (3242).
алтындуу — алтынды (5111).
алууга — алуге (12236).
алынар — алынер (5201).
анжыяга — анжиянге
ангемелүү — ангемели (320).
Ангире — анкира (12300).
Ангиреге — ангиреуге (13702)
ангыча — ангача (882).
аңыз — аныз (12202).
апсун — авсон (1630), авсын (
апсунга — авсонга (2272).
апсундары — авсундары (2355
апсунду — авсонды (2004).
арабдан — храбдан (7521).
арабдыр — грабдыр (7594).

Ара-Тоонун — аратоның (3).
арстан — арслан (4894).
Арсы — арса (795).
аскер — аскар (806), гескер — (4434), гсгир (12288).
аскердин — гискирдин (12393).
ат-тону — ат тоны (169).
аттуу — атды (12440).
атуучу — атучы (1385), аточо (12195).
ачпапсыңар — ачбабсынер (5186).
ачууланып — ачоланыб (1295).
ашуусу — ашосу (786).
Ашымды — хашымды (7528).
аягына — аякына (796).
аянбай — аямбай (4469).

Бб

баа — баха (3410).
баардан — бахрдан (9700).
бабабыз — бабамыз (12202).
багелек — багалак (5400).
бадыша — бадыше (12280).
байгамбар — байгымбр (7530), пигмбр (5592), пайгымбр (7659).
байгамбарга — пигмбирге (7526), пайгымбрге (7596), байгымбрге (7593).
байгамбардын — пигмбирдин (7665), пайгамбрдын (7690), байгымбрдин (5710).
байгамбарым — байгымбрым (7513).
Байгур — байгор (12066), байгыр (12075).
Байгурду — байгырды (12069).
байкоосуз — байкосыз (986).
байлоодо — байлаодо (7164).
Баймырза — баймурса (9213).
Байчоро — байчора (13392).
Бакбурчун — бакборчын (12166).
балбандары — палбандары (12382).
барбардигер — бербердигер (7483).
барган — барген (4287).
барганы — баргени (4840).
барскан — парыскан (12383).
баатыр — батыр (4).
батуучу — батучы (1387).
баш кылып — башгылыб (20).
баштык — башлык (4433).
башында — башондо (12203).
беги — беки (11981), бекки (11974).
безген — безкан (824).
бекер — бикир (12206).
белем — белам (9298).
белгилүү — белгили (12551).
белдүү — белду (1171).
бенде — менде (56).
берметтен — меруверттен (8943).
берүүчү — беручи (12502).
бешөө — бешеу (8379).
бешөөнү — бешеүнү (6968).
бизден — биздан (12274).
билеги — билаги (12369).
билет — билат (9905).
биргелеш — биргелаш (5675).
бирөө — бирев (857), биреу (2279), биро (759).
бирөөн — биреун (2080).
бирөөндөй — биреундей (2970).
бирөөнө — биреуне (2145), бироне (11606).
бирөөнү — биревни (2043), бирони (11482), биреуни (2028).
бирөөнүн — биреунин (2020).
бирөөң — биреуң (3757).
бирөөсү — биреуи (2057), бирөн (6269).
биябан — баябан (2038).
боздоп — боздаб (14777).
бойбойлотуп — бойбайлатыб (12666).
бойго — бойга (3520).
Бойгуттагы — бойгытдагы (12665).
Бойгуттан — бойгатдан (5553).
Бойгуттун — бойгатдын (5383).
бойдон — бойдан (147).
бойлогон — бойлаган (346).
бойлоду — бойлады (5437).

бол — бул (2605).
болбогон — болбаган (2259).
болбоду — болбады (882).
болбой — болбай (1639).
болбойбу — болбайбы (13334).
болбойсуң — болбайсың (2970).
болбос — болбас (57).
болбосо — болбаса (3636).
болбостон — болбастан (2454).
болбосун — болбасын (12353).
болгон — болган (94), булган (12250).
болгонго — болганга (13288).
болгондо — болганда (157).
болгондон — болгандан (13478).
болгондор — болгандар (13619), булгандар (12270).
болгону — болганы (2523).
болгонун — болганын (12082).
болгонуң — болганың (12246).
болгончо — болганча (2014).
болгун — булгын (2626).
болду — болдо (827), болды (76).
болдук — болдык (856).
болдум — болдым (1756).
болдуң — болдың (2452).
болжолсуз — болжалсыз (12330).
болжоп — болжаб (13042).
боло — бола (3812).
болобу — болабы (1238).
болом — болам (184).
болор — болар (2783).
болорду — боларды (11590).
болот — болат (1497).
болотко — болатка (13047).
болоттон — болатдан (12914).
болотту — болатды (14336).
болоюн — болайын (14299).
болсо — болса (64).
болсоң — болсаң (177).
болсун — болсон (750), болсын (12086).
болтурган — болтырган (2744).
болтурду — болтырды (2155).
болуму — болоумо (2785).
болуңуз — болыңыз (3282).
болуп — болыб (83), булоб (12241).
болуптур — болыбтыр (630).
болушуп — болышыб (306).
Бообеги — баобеги (11919).
Бообек — баубек (12486).
Боом — бавым (636), баум (7803).
Бооң — бовым (9427).
Бооңду — бауунду (9439).
боорлору — бурлары (2382).
боорунда — бурында (14233).
боорунду — баурынды (13260).
боосу — баусы (13072).
борго — борга (3779).
бороондон — борандан (2164).
боздоп — бостаб (2222).
босогосун — босагасын (498).
бостонду — бостонды (13203).
бошоду — бошады (3565).
бошоп — бошаб (2217).
бошоттук — бошыттык (14725).
бою — бойы (99).
боюм — бойым (13532).
боюн — бойын (991).
боюна — бойына (3813), бойы (12222).
боюнда — боёнда (769), бойы (2264), бойында (12233).
боюнча — бойынча (14455), бойынче (5028).
боюң — бойың (1928).
Бөгөл — бөгел (12513).
Бөгөлү — бөгели (12517).
Бөкөнбай — бөкенбай (1505).
бөксөгө — бөксеге (1137).
бөлгөндүн — бөлгендин (13741
бөлгөнү — бөлгени (1123).
бөлдү — болди (329).
бөлмө — бөлме (11939).
бөлөгү — бөлеги (13463).
бөлөк — бөлек (104).
бөлөкчө — бөлекче (14105).
бөлөлү — болели (13544).
бөлөндү — боленди (14033).
бөлөп — бөлеб (4514).
бөлөт — болат (3591).
бөлүнбөй — бөлинбей (12430).
бөлүнгөн — бөлинген (1811), бөлөнган (794).

бөлүндү — бөлинди (14749).
бөлүнөр — бөлинер (5498).
бөлүнүп — болиниб (180).
бөлүп — бөлиб (13572).
бөлүптүр — бөлибтир (473), бөлибтүр (6695), бүлүбтир (12289).
бөрү — бори (328), бөри (2062).
бөрүдөй — боридей (12664).
бу — бо (4033).
бугу — бугы (3667).
бузук — бузык (13694).
бузукту — бузыкты (13903).
бузулган — бузылган (14699), бусылган (933).
бузуп — бузоб (12224), бузыб (13504), бусыб (453).
бузулду — бузолды (12268).
буйрук — бойрк (12041), буйрык (384).
буйругу — бойрыгы (685), буйрыгы (14952).
буйругумду — буйрыгымды (2982).
буйругун — буйрыгын (12743).
буйруксуз — буйрыксыз (3666).
буйруп — буйрыб (21).
Булагасын — булагасен (12224)
булак — болак (770).
Булакыр — болакыр (811).
булар — болар (785).
буларга — боларга (725), буларге (4446).
булардай — болардай (824).
булардан — болардан (697).
булардын — болардын (12189).
Булгур-Суунун — булгырсунын (561).
Булугур — болукур (784).
булутка — булытка (5891).
булуттай — болытдай (1547), булотдей (12390), булытдай (13452).
бурду — бурды (12220).
буркурап — буркыраб (1383).
бурултуп — бурылтыб (12432).
бурулуп — бурылыб (2137).

бурут — бурыт (13611), морт (12036).
буруту — мурыты (3319).
бурутум — мурытым (14408).
бурутту — морытты (12031), мурытды (3747).
бурчунда — бурчында (3677).
буту — боту (7162), путы (3684).
бутун — бутын (1180).
бутуна — бутына (3655), путына (3736).
бутуну — бутыны (1159).
бутунун — бутынын (3187).
буулум — буулым (15063).
буулумдан — булымдан (503).
бууп — буб (29).
Буурул-Түн — бурыл түн (13644).
буусу — бусы (251).
буюрганын — буйырганын (14081).
буюрса — буйырса (2414).
бүгүлүп — бүгилиб (3703).
бүгүн — бүгин (1684).
бүгүнгүчө — бүгүнгече (1181).
бүйүзү — буйиси (1043).
бүлдүрдү — бүлдирди (1846).
бүлүнүшүп — бүлинишиб (15132).
бүлүп — бүлиб (5984).
бүрктү — бүркти (14996).
бүркүт — бүркит (2552).
бүтүн — бутин (1467), бүтин (12913).
бүтүнү — бутини (224).
бүтүп — бүтиб (5644).
бүтүптүр — бүтибдүр (4036).
бүтүрдү — бүтирди (14265).
бүтүрөрмүн — бүтирермин (13397).
Бээжин — бажын (12168).
Бээжиниң — бижине (12206).
бээлерин — биелерин (14811).

Дд

да — де (2968).
дабан — даоан (6206).
дабыр-дубур — дабыр-дубыр (15178).
дагы — дагын (4845).
Даңгүлдөгү — даңгүлдеги (12643).
Дашуу — дашо (13755).
дебиптир — девибдир (7546).
деген — декан (784), диган (12258).
дегенден — дигандан (12229).
дегенди — диканды (12319).
деги — таги (11963), теки (777),
делектеп — делакдеб (8357).
деңиз — теңиз (83).
деп — диб (12201).
добул — добыл (404).
добулбасын — добылбасын (7964).
добулдун — добылдын (4454).
добур — добыр (9704).
добуш — добыш (95), довш (48).
добушу — даушы (1707).
дозогуна — дозагына (3018).
дозок — дозак (3031).
дозокуну — дозакыны (13960).
доңузун — доңызын (15067).
доо — дов (11965).
доолдуу — дааолды (12611).
дооран — даоран (5280).
доотай — даотай (12023).
дорго — дорге (12229).
доргодон — доргадан (3919).
дөбө — добе (375).
Дөгөн — дөген (12093).
дөө — диев (1317), диоо (7399), дифе (11500), до (137).
дөөкөрлөрдүн — дөкерлердин (12567).
дөөкүрсүгөн — дөгирсиген (445).
дөөлөт — деулет (3093), даулет (13682).
дөөлөсүм — даулесим (13178).
дөөлөтүм — даулетим (13172).
дөөнү — дуни (1935).
дөөнүн — дөнин (14223).
Дөөт — даут (4015).
Дөрбөлжүн — дорбалжин (5503), дорбелжин (3475).

дөрбөндөрдүн — дорбендердин (12490).
Дөрбөнү — дорбени (12516).
дуба — добе (1722), дуга (2671), дуа (4083), дууа (8521), дыве (10230).
дубага — дууага (7658).
дубалап — дууалаб (10006).
дубаны — дууаны (9719).
дубанын — дууанын (9952).
дубаңыз — дууаңыз (7654).
дубасын — дугасын (3807), дууасын (10028).
Дугул — дугыл (1962).
дуу-дуңуз — дудуңыз (13748).
душман — дошман (12188), дошмен (12195).
дүбүртүн — дүбиртин (12871).
дүбүртүнөн — дубиртинен (3259).
дүгү — дүги (13759).
дүйнө — дуйне (267, донне (12119), дуние (452).
дүйнөгө — дөйнеге (2771), дүйнөге (14407), дуйнеге (2821).
дүйнөдө — дуйнеде (3177).
дүйнөдөн — дуйнеден (2286).
дүйнөсүн — дуйнесин (15062).
дүйнөсүнүн — дуйнесинин (257).
дүмүрүн — дүмирин (14823).
дүнүйөгө — дуниеге (14818).
дүнүйөдө — дүнүйөдө (2073).
дүнүйөсү — дуниеси (2124).
дүнүйөсүн — дуниесин (14785).
дүңгүрөгөн — дүңгиреген (14981).
дүңгүрөмө — дүңгиреме (3497).
дүңгүрөп — дүңгиреб (267).
дүңкүйгөн — дүңкиген (627).
дүңкүп — дүңкиб (13784).
дүрбөдү — дүрбеди (14280).
дурбөөнүн — дорбенин (12155).
дүрбөшүп — дурбешиб (1071).
дүркүрөйт — дүркирейт (13532).
дүркүрөп — дүркиреб (99).

жаа — я (12851).
жаанга — жаханга (11436).
жааннамга — жаганнамга (11190), жаханнамге (11439).
жаачу — жавчы (12390), жаучы (13452).
жабылды — жебилди (12194).
жабылуу — жабулы (15060).
жагы — якы (12292).
жагына — жагыне (12261).
жадоо — жадау (13754).
жажуч — яжоч (13698).
жажуч — мажуч — яжоч мажоч (13614).
жайлоо — жайлау (3454).
жайлоодо — жайлавда (235).
жайлоонун — жайлавнын (459), жайлаонон (804).
жайыдыр — жайыдур (8938).
жайык — яйык (12373).
жакка — якка (12267).
жакын — якын (12270).
Жакыпты — якыбды (12302).
Жакыптын — якыбдын (12312).
жалгыз — ялгыз (12302).
жалкоо — жалкау (3737).
жамагат — жамыгат (12521).
жаман — жман (2703).
Жанчоро — Жанчора (13398).
жанына — янына (12271).
жан-жун — жаңжон (795).
жан-жундардын — жаңжондардын (120044).
жан-жунду — жаңжондо (801).
Жапас — яфиш (12881).
Жапастан — яфишден (13524).
Жапасым — япасым (13421).
жарак — жрак (12389).
жараткандын — яраткандын (12257).
жатсын — ятсын (12362).
жеген — жекан (11993).
Жезийре — жзийре (13258).
жекеме — жекаана (11508).
желеси — желаси (7098).

желмогуздай — желмогыздай (14408).
женбес — жынбас (12319).
женбеген — жинмаган (12349).
жеңи — жаңги (11973).
жерге — жирге (12326).
жердеген — жердеган (12286), жирдаган (12348).
жердеп — жерлаб (12339).
жеринен — жеринан (12215).
жесирлер — жесирлар (7265).
жетөөн — жетевин (3242).
жиберип — жибарыб (12323).
жобонуп — жоаныб (829).
жоголду — жогалды (13190).
жоголдук — жогалдык (830).
жоголуп — жогалыб (1685).
жогор — жогар (5462).
жогору — жогары (1444).
жоготкон — жогаткан (3070).
жоготуп — жогатыб (283).
жогум — жогым (3621).
жок — йок (12187).
жоктотуп — жоктатыб (15109).
жоктугу — жоктыгы (13117).
жоктун — жоктын (15108).
жолборс — жолбарс (2058).
жолборско — жолбарска (2448).
жолборстон — жолбарсдан (2426).
жолборсу — жолбарсы (12460).
жолго — жолга (785).
жолдо — жолда (2549).
жолдон — жолдан (1218).
жолдош — жолдаш (353).
жолдоштору — жолдаштары (829).
жолдошу — жолдашы (105).
жолдошунун — жолдашынын (779).
жолду — жолды (31).
жолдуу — жолды (14691).
жолтой — жолтай (12934).
жолу — жолы (8), жулу (12325).
жолун — жолын (29).
жолуна — жолына (14911).
жолунан — жолынан (5191).
жолунда — жолонда (805), жолында (1113).
жолундан — жолындан (2768).
жолунуз — жолыңыз (13589).
жомогун — жомагын (14965).
жомокто — жомакда (12810).
жонго — жонга (1409).
жондо — жонда (116).
жонуна — жонына (14166).
жонунда — жонында (13025).
жоо — жав (732), жао (12161), жау (1800), жоов (11967).
жоого — жауга (13104), жога (280), ёга (12379).
жоодо — жауда (12935).
жоодон — жаодон (5492), жодан (781).
жоодурап — жудыраб (3469).
жоокести — жаукести (13197).
жоолаймын — жаулаймын (2035).
жоон — ёбан (12369).
жооноюп — жонайыб (87).
жоону — жавны (1462).
жоонун — жавнын (469), жаунын (1608).
жооп — жауаб (13494), жобаб (2453), жооаб (5567).
жоорунунан — жоорнунан (9556).
Жоорунчу — Жаурынчы (12511), Жорынчы (14685).
жоосу — жаусы (12546), жозо (12192).
жоосун — жаусын (12514).
жорго — жорга (15122).
жоро — жорав (2454).
жортпогон — жортбаган (12410).
жортуп — жортыб (12936).
жошулду — жошылды (12976).
жошулуп — жошылыб (1849).
жоюлуп — жойылов (816).
жоюшту — жойышды (3790).
жөлөк — жөлек (12495).
жөлөп — жөлеб (4511).
жөнөгүн — жөнегин (13501).
жөнөдү — жонеди (3232).
жөнөдүм — жонедим (2485).
жөнөл — жөнел (4620).
жөнөлдү — жонелди (408), жонелдо (5973), йөналды (12382).
жөнөлүп — жонелиб (4016).
жөнөп — жонеб (1031), жөнеб (3927), йөнаб (12394).
жөнөпсүң — жонебсин (13344).
жөнөөрсүң — жонерсин (3860).
жөнүмдү — жөнимди (13162).
жөө — жияо (5176).
жөөнт — жигод (12719).
жубарилиспат — жууарилисбат (7556).
жугузган — жугызган (13156).
жулуп — жулыб (1525).
жулушуп — жулышыб (12797).
жумуб — жумыб (1996).
жумултармын — жумылтармын (13845).
жумурлаган — жумырлаган (3674).
жумушту — жумышты (1943).
жумушу — жумышы (3390).
Жунусту — жунысды (4018).
журтка — жоретка (757), жортка (4090).
журту — жорту (4161), журты (1147).
журтту — журтды (1314), журтты (1314).
журтубуз — журтыбыз (13661).
журтум — журтым (3831).
журтумсуң — журтымсың (3740).
журтун — журтын (12315).
журтуна — жортына (12130), журтына (287).
журтунан — журтынан (2218).
журтуну — жоротоне (12207).
журтунун — журтының (12888).
журут — журыт (12344).
жуудуңар — жудыңар (14917).
жуурултуп — журылтыб (12436).
жүгү — жүги (13761).
жүгүнбө — жүгинбе (13835).
жүгүнүп — жүгиниб (3705).
жүгүрсө — жүгирсе (14249).
жүгүрүп — жөгөрөб (4058), жөгүрөб (4119), жүгириб (3820).